

LIETUVOS KARIUOMENĖS KAVALERIJA TARPUKARIU: REGULIARIEJI PULKAI, ŠAULIAI DRAGŪNAI IR TERITORINIŲ DRAGŪNŲ TARNYBA

Dr. Vytautas Jokubauskas
*Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir
archeologijos instituto mokslo darbuotojas*

Pastaraisiais metais intensyvėja ne tik apskritai Lietuvos karo istorijos, bet ir atskirų jos kariuomenės rūšių, dalinių ir įgulų raidos tyrimai. Čia galima paminėti Gintauto Surgailio darbus, skirtus tarpukario Lietuvos kariuomenės pėstininkų pulkų istorijai¹, Jono Vaičenonio ir Valdo Rakučio Lietuvos pėstininkų nuo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikotarpio iki XXI a. tyrimą², Klaipėdos universiteto mokslininkų XX a. Klaipėdos karinės įgulos studiją³. Bene išsamiausiai, nors ir aprašomuoju metodu, aptarta tarpukario Lietuvos kariuomenės karo technika⁴, karo laivynas, kurį sudarė tik vienas mokomasis karo laivas ir keletas pasienio policijos motorlaivių⁵,

¹ Surgailis, G. Pirmasis pėstininkų Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino pulkas, 1920–1940 m. *Karo archyvas*, 2009, t. XXIV, p. 55–115; Surgailis, G. *Pirmasis pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino pulkas*. Vilnius, 2011, 305 p.; Surgailis, G. *Trečiasis pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto pulkas*. Vilnius, 2013, 192 p.; Surgailis, G. *Antrasis Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo pėstininkų pulkas*. Vilnius, 2014, 292 p.

² Rakutis, V.; Vaičenonis, J. *Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo mechanizuotojo pėstininkų bataliono istorija*. Vilnius, 2012, 196 p.

³ *Kareivinės, tapusios Klaipėdos universitetu: studija, skirta Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos instituto 20-mečiui, Klaipėdos universiteto 20-mečiui ir Klaipėdos miesto 760-mečiui*. Sud. V. Safronovas. Klaipėda, 2012, 260 p.

⁴ Grigoraitis, V. Lietuvos kariuomenės automobiliai 1919–1940 m. *Lietuvos archyvai. Apie Lietuvos kariuomenę*, 1999, t. XII, p. 23–47; Grigoraitis, V. *Lietuvos kariuomenės technika 1918–1940 m.* Vilnius, 2009, 271 p.

⁵ Vareikis, V. M-59 – „Prezidentas Smetona“ – „Pirmūnas“ – T-51 „Otičnik“. *Mažo-*

nuosekliai išanalizuota artilerijos ginkluotė⁶, priešlėktuvinė gynyba⁷ ir karo aviacija. Apskritai aviacija ir jos istorija domina plačius visuomenės sluoksnius, taigi nenuostabu, kad ir tarpukario Lietuvos karo aviacija sulaukė tyrėjų dėmesio. Daug prie karo aviacijos tyrimų prisidėjo Algirdas Gamziukas, parengęs ne vieną originalų straipsnį ir knygą⁸. Kartu būtina paminėti Gytį Ramošką, kuris taip pat išspausdino ne vieną straipsnį ir knygą⁹: autorius itin daug nuveikė tirdamas tarpukariu naudotus orlaivius. Didelis Algimanto Liekio veikalas *Lietuvos karo aviacija (1919–1940)*¹⁰, tačiau vertintinas kontroversiškai dėl duomenų patikimumo. Šį leidinį J. Vaičenonis apibūdino kaip „abejotinos kokybės tekstą“¹¹. Svarų indėlį į Lietuvos karo aviacijos tyrimus įnešė Lenkijos istorikas Waldemaras Rezmeris, pateikęs išsamią Lietuvos karo aviacijos analizę, kurios pirmas skyrius skirtas visos Lietuvos kariuomenės 1918–1940 m. apžvalgai¹². Pastaraisiais metais pasirodė nauja Gintauto Deksnio knyga, kurioje nagrinėjama tarpukario Lietuvos karo aviacijos švenčių problematika, aptariama aviacijos atsiradimo ir raidos istorija, keliamas Lietuvos karo aviacijos tradicijų formavimo klausimas¹³.

ji *Lietuva*, 1991, lapkričio 14, Nr. 44 (134), p. 14; Surgailis, G. *Lietuvos karinis laivynas 1935–1940 m.* Vilnius, 2003, 207 p.; Adomavičius, R. Lietuvos sienų sargyboje: „Prezidentas Smetona“ 1927–1932 m. *Po muziejaus burėmis. Muziejinių darbų ir įvykių kronika*, 2010, Nr. 1, p. 18–37; Гайдук, А. А.; Лапшин, Р. В. *Военно-морские силы Прибалтийских государств 1918–1940 гг.* Санкт-Петербург, 2009, 180 с.

⁶ Jokubauskas, V.; Papečkys, E. Lietuvos kariuomenės artilerijos pabūklai 1919–1940 m. *Karo archyvas*, 2012, t. XXVII, p. 163–231.

⁷ Lapėnaitė, J. Priešlėktuvinės apsaugos organizacijų kūrimas Lietuvoje. *Istorija*, 1998, t. XXXVIII, p. 39–45; Vaidotas, E. Priešlėktuvinės apsaugos rinktinė 1935–1940 m. *Karo archyvas*, 2010, t. XXV, p. 214–248.

⁸ Gamziukas, A. *Aviacija Lietuvoje 1919–1940*. Kaunas, 1993. 52 p.; Gamziukas, A. Kelio pradžia. Konstruktoriaus A. Gustaičio vaikystė ir jaunystė. *Plieno sparnai*, 1997, Nr. 4, p. 2–4.

⁹ Ramoška, G. Lietuvos karo aviacija nepriklausomybės karuose. *Plieno sparnai*, 1994, Nr. 2, p. 2–9; Ramoška, G. *Lietuvos aviacija*. Kaunas, 2009, 167 p.

¹⁰ Liekis, A. *Lietuvos karo aviacija (1919–1940)*. Vilnius, 1999, 759 p.

¹¹ Vaičenonis, J. Lietuvos karo istorijos tyrimų organizavimas 1918–2008 metais. *Istorija*, 2009, t. LXXIII, p. 63.

¹² Rezmer, W. *Litewskie lotnictwo wojskowe 1919–1940*. Toruń, 1999, 330 s.

¹³ Deksnys, G. *Kilkime...: Lietuvos karo aviacijos švenčių apybraižos*. Kaunas, 2009, 144 p.

Taigi iš esmės dominuoja karo aviacijos, karo technikos ir laivyno tyrimai, nors tarpukariu Lietuvos kariuomenę sudarė 12 pagrindinių rūšių: pėstininkų, artilerijos, kavalerijos, aviacijos, inžinerijos, jūrininkų, intendantūros, ginklavimo, topografijos, teismo, sanitarijos ir veterinarijos specialybių daliniai ir tarnybos¹⁴. Todėl galima konstatuoti, kad mokslininkų dėmesys sutelktas į pėstininkų, artilerijos ir aviacijos analizę, nors iševijoje 1986 m. išleistoje knygoje Vytenis Statkus aprašė jas visas¹⁵, o kitos kariuomenės rūšys išsamesnių tyrimų vis dar laukia. Kavalerija – viena iš jų. Šiame kontekste, be V. Statkaus studijos, dar galima paminėti būsimo generolo ir Lietuvos kariuomenės vado Jono Vytauto Žuko 1991 m. publikaciją, kurioje jis aptarė tarpukario Lietuvos kavalerijos kūrimosi aplinkybes, pulkų struktūrą ir ginkluotę, raidos tendencijas¹⁶. 1918–1921 m. Lietuvos kavalerijos kūrimo sąlygas ir dalyvavimo karo veiksmuose ypatumus apžvelgia W. Rezmeris¹⁷. G. Surgailio teigimu, „be reguliariosios kariuomenės, dar buvo dviejų nepilnų eskadronų teritorinė dragūnų tarnyba“¹⁸. Vytautas Lesčius konstatavo menamas jos taktinio rengimo problemas¹⁹, aptarė 1938–1940 m. kavalerijos organizacijos, dislokacijos ir veiksmų 1939 m. rugsėjo mėn. įvairius aspektus²⁰. Paminėtinas ir Vytauto Didžiojo universitete Mindaugo Tamošiūno apgintas bakalauro darbas *Lietuvos kariuomenės kavalerija 1919–1940 m.: tradicijos, kasdienybė, vizijos* (paskelbtas ir internete)²¹.

Analizuojant Lietuvos kariuomenės kavalerijos istoriją tarpukariu

¹⁴ Karinės tarnybos įstatymas. *Vyriausybės žinios*. Kaunas, 1936, Nr. 561, p. 2.

¹⁵ Statkus, V. *Lietuvos ginkluotos pajėgos 1918–1940 m.* Chicago, 1986, 1040 p.

¹⁶ Žukas, J. V. Balnoja broliai žirgus. Lietuvos kavalerija (1918–1940 m.). Paskutinis raitosios kariuomenės etapas. *Karys*, 1991, Nr. 7, p. 7–9.

¹⁷ Rezmer, W. Kawaleria litewska 1918–1921. In *Kawaleria przeciwników i sojuszników Wojska Polskiego w latach 1918–1921*. Red. A. Smoliński. Toruń, 2003, s. 103–174.

¹⁸ Surgailis, G. *Lietuvos kariuomenė 1918–1998*. Vilnius, 1998, p. 49.

¹⁹ Lesčius, V. Lietuvos kariuomenės aprūpinimas (1921–1940 m.). *Karo archyvas*, 2011, t. XXVI, p. 114–271.

²⁰ Lesčius, V. Lietuvos kariuomenės organizavimo, dislokavimo ir ginkluotės pokyčiai 1938–1940 m. *Karo archyvas*, 2009, t. XXIV, p. 147–160.

²¹ Tamošiūnas, M. *Lietuvos kariuomenės kavalerija 1919–1940 m.: tradicijos, kasdienybė, vizijos* [baigiamasis bakalauro darbas, Kaunas, 2013], žr.: http://www.antraspasaulinis.net/e107_plugins/content/content.php?content.1243

reikiamos medžiagos galima rasti Lietuvos centriniame valstybės archyve (LCVA). Šiame tyrime remiamasi dokumentais, saugomais Kavalerijos štabo (f. 1326), Kariuomenės štabo (f. 929), Šaulių sąjungos (f. 561) ir kituose fonduose. Tiriant tarpukario Lietuvos kavaleriją aktualūs publikuoti šaltiniai: *Kavalerijos statutas* (I ir II d.)²², Vyriausiojo kariuomenės štabo²³ ir *Vytijos* leidiniai²⁴, taip pat išskirtini mjr. Izidoriaus Kraunaičio²⁵, vyr. Int. Juozo Žlabio²⁶, gen. št. plk. ltn. Kazio Griniaus²⁷, Aloyzo Valušio²⁸, Juozo Lanskoronskio²⁹ darbai. Be to, 1934 m. buvo išleista 1-ojo kavalerijos pulko istorija, kurioje aptariamas žirgo vaidmuo ir kavalerijos raida, raitų karinių dalinių kūrimosi Lietuvoje tarpukariu ypatumai³⁰. Kaip šaltiniai, analizuojant Lietuvos kariuomenės kavaleriją tarpukariu, aktualūs ir kariniai periodiniai leidiniai: *Mūsų žinynas*, *Karys*, *Kardas*, *Trimitas*.

Atsižvelgiant į minėtas tarpukario Lietuvos kariuomenės rūšių ištirtumo aplinkybes šiame straipsnyje bus analizuojamos Lietuvos nereguliarųjų kariuomenės pajėgų kūrimo XX a. 4-jame dešimtmetyje problemos. Nereguliarūs daliniai, arba aktyvusis rezervas, nebuvo naujas ar tik tarpukario Lietuvai būdingas reiškinys. Tokių dalinių yra ir XXI a. Lietuvos ginkluotosiose pajėgose. Tai – Krašto apsaugos savanorių pajėgos (KASP), kurių nariai save tapatina su Nepriklausomybės kovų savanoriais, 1941 m. birželio sukilimo dalyviais ir pokario partizanais³¹. Tarpukario šaulių tra-

²² *Kavalerijos statutas. I dalis. Vieno mokymas. Projektas*. Kaunas, 1925, 75 p.; *Kavalerijos statutas K-51. II dalis. Kautynės*. Kaunas, 1938, 544 p.

²³ *Jojų tarnyba: divizijos eskadronas ir mišri žvalgomoji rinktinė*. Kaunas, 1928, 135 p.

²⁴ *Arklių priežiūros taisyklės*. Kaunas, 1931, 26 p.; *Lietuvos raiteliai iki Didžiojo karo (keletas istorinių bruožų)*. Kaunas, 1934, 40 p.

²⁵ Kraunaitis, [I.] *Mūsų kavalerijos organizavimas ir jos veikimas pirmame nepriklausomybės dešimtmetyje*. Kaunas, 1928, 30 p.; Kraunaitis, [I.] Prancūzų kavalerija kautynėse. *Mūsų žinynas*, 1929, t. XVI, Nr. 49, p. 233–250; Kraunaitis, [I.] *Kavalerijos taktika*. Kaunas, 1932, 152 p.

²⁶ Žlabis, [J.] Kavalerijos žvalgybos organizacija mūsų ir kitų kariuomenių statutuose. *Mūsų žinynas*, 1929, t. XVII, Nr. 54, p. 129–144.

²⁷ Grinius, [K.] *Kavalerijos lauko tarnybos pagrindai*. Kaunas, 1930, 41 p.

²⁸ Valušis, A. *Moderninės kavalerijos uždaviniai*. Kaunas, 1937, 30 p.

²⁹ Lanskoronskis, J. *Kavalerija*. Kaunas, 15 p.

³⁰ *Gusaras: 1-ojo gusarų Didžiojo Lietuvos etmono Jonušo Radvilos pulko 15 m. gyvavimo sukakčiai paminėti*. Red. N. Gasėnas. Kaunas, 1934, 97 p.

³¹ Auryla, J. et. al. *Tėvynės sargyboje. Krašto apsaugos savanorių pajėgų dvidešimtmečio*

dicijas tęsia atkurtoji Lietuvos šaulių sąjunga (LŠS). Taigi, gal galima kelti klausimą, ar tarpukariu Lietuvoje nebuvo jokių kitų karinių struktūrų, kurios pagal teritorinį formavimo ir tarnybos savanoriškumo principus būtų artimos KASP? Be to, šiame straipsnyje pirmiausia ieškoma atsakymo į klausimus, susijusius su teritorinių dragūnų tarnybos formavimo tarpukario Lietuvoje priežastimis, t. y. kaip plačiai Europos kariuomenėse buvo paplitę kavalerijos daliniai ir kodėl Lietuva neatsisakė šios palyginti brangios kariuomenės rūšies – kavalerijos, kokių būta bandymų kurti teritorinius kavalerijos dalinius, kol nebuvo teritorinių dragūnų tarnybos.

Lietuvos kavalerija tarpukariu

Anot J. V. Žuko, po Pirmojo pasaulinio karo Europos spaudoje „kilo daug ginčų dėl kavalerijos reikšmės ir tolesnio vaidmens būsimuose karuose. Išsiskyrė dvi nuomonės: vieni (daugiausiai Prancūzijos, Italijos, Lenkijos karo tyrėjai) teigė, kad kavaleriją reikia reorganizuoti ir apginklavus sunkiaisiais ginklais paversti raitaisiais pėstininkais, kiti (Sov. Rusijos, Turkijos, Serbijos karybos specialistai), priešingai, manė, kad reikia stiprinti tradicines kavalerijos rūšis. Nepaisant visų ginčų, nė viena Europos valstybė neatsisakė kavalerijos ir įsijungė į Antrąjį pasaulinį karą didesnėmis ar mažesnėmis kavalerijos pajėgomis, organizuotomis pagal tos šalies karinę doktriną“³².

Po Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo pradėjus kurti kariuomenę, formuoti karinius dalinius, didžiąją dalį pajėgų sudarė pėstininkai. Kitoms kariuomenės rūšims, tokioms kaip artilerija ir kavalerija, trūko ir karinių specialistų, ir techninių priemonių, ir tinkamų žirgų. 1919–1920 m. buvo suformuoti 3 kavalerijos pulkai (KP). 1920 m. pabaigoje juos sudarė 10 eskadronų, juose tarnavo: 61 karininkas, 6 karo valdininkai, 3 gydytojai, 1 839 kareiviai. Pulkai buvo ginkluoti 20 kulkosvai-

kronikos. 1991–2011. Vilnius, 2011, p. 7.

³² Žukas, J. V. Balnoja broliai žirgus. Lietuvos kavalerija (1918–1940 m.). Paskutinis raitosios kariuomenės etapas. *Karys*, 1991, Nr. 7, p. 7.

džių, 1 414 karabinų ir šautuvų, 617 kardų, turėjo 1 001 balną, 1 317 žirgų ir t. t. Pagal 1920 m. gruodžio 15 d. etatus trūko 49 karininkų, 12 karo valdininkų, 985 kareivių ir 1 886 žirgų. Tuo metu 3 KP tarnavo 1 909 kariai, t. y. 64,6 % numatytos etatinės sudėties, nes pagal etatus 3 KP turėjo būti 2 955 kariai. Juose tarnaujantys kavaleristai sudarė 4,2 % kariuomenės, užėmus visus etatus, kavalerijos pulkuose būtų tarnavę 4,6 % visų karių³³. Aptariamuoju laikotarpiu formaliai buvusiems 44 Lietuvos kariuomenės pėstininkų batalionams teko 10 kavalerijos eskadronų, taigi santykis – 4,4 su 1. Palyginus galima konstatuoti, kad, vykstant Nepriklausomybės kovoms, 1920 m. balandį Lenkijos kariuomenėje fronte buvo 258 pėstininkų batalionai ir 108 kavalerijos eskadronai, o tų pačių metų rugsėjį – jau 297 pėstininkų batalionai ir 171 eskadronas³⁴. Taigi Lenkijos pajėgose pėstininkų batalionų ir kavalerijos eskadronų santykis atitinkamai buvo 2,4 su 1 ir 1,7 su 1. Vadinas, jos kavalerijos dalinių, palyginti su pėstininkų dalinių skaičiumi, buvo apie du su puse karto daugiau negu Lietuvos kariuomenės. Verta pažymėti, kad XX a. pirmoje pusėje, vertinant ir lyginant karines pajėgas, dažniausiai buvo skaičiuojami pėstininkų batalionai, kavalerijos eskadronai ir artilerijos baterijos, o ne pulkai, brigados ir divizijos.

Kavalerijos stygių Lietuvos kariuomenėje iliustruoja ir tai, kad 1920 m. rudenį prasidėjus gen. Lucjano Želigowskio pajėgų puolimui Lietuvoje paskubomis buvo pradėti kurti dar du nauji KP – 2-asis ir 3-iasis – suvokiant, kad pėstininkams kovoti su judriais kavalerijos daliniais sunku. Lenkijos pajėgos 1920 m. spalio 9 d. užėmė Vilnių. Šis Lenkijos pajėgų puolimas buvo sustabdytas per 1920 m. lapkričio 19 d. Širvintų ir lapkričio 21 d. Giedraičių kautynes. Tačiau Lenkijos kavalerijos daliniai buvo prasisveržę į Lietuvos pajėgų užnugarį ir pasiekę net Jonavą. Karinės akcijos pradžioje gen. L. Želigowskio pajėgas sudarė apie 15 500 karių (iš jų apie 7 300 – karinėms operacijoms pasirengusių rikiuotės karių), ginkluotų 139 kulkosvaidžiais ir 44 artilerijos pabūklais³⁵. Lenkijos istoriografinėje tradicijoje vadinamąją Vidurio Lietuvos kariuomenę sudarė 8 PP (22 batalionai), 3 KP ir 1 batalionas, iš viso 14 raitelių, 2 kulkosvaidžių ir 1 technikos

³³ Lesčius, V. *Lietuvos kariuomenė 1918–1920*. Vilnius, 1998, p. 424–429.

³⁴ Wyszczelski, L. *Wojsko Polskie w latach 1918–1921*. Warszawa, 2006, s. 81, 87.

³⁵ Rezman, W. Vidurio Lietuvos karinis potencialas. *Darbai ir dienos*, 2004, t. XL, p. 80–81.

eskadronai, artilerijos daliniai³⁶. Be to, šias pajėgas šiaurės rytuose dengė II Lenkijos armija, vadovaujama gen. Edwardo Rydzo-Śmigły'o, o pietuose (nuo Rytprūsių iki Varėnos) – III armija, vadovaujama gen. Władysława Sikorskio. Iš viso abiejose armijose buvo apie 65 000 rikiuotės karių (vadinamųjų kardų ir durtuvų), o su L. Żeligowskio pajėgomis – apie 73 000. Tai, Lenkijos istoriko Waldemaro Rezmerio teigimu, buvo triuškinanti, keturguba, persvara, palyginti su Lietuvos Respublikos karinėmis pajėgomis, kurias, pasak autoriaus, sudarė daugiau kaip 17 000 karių, be įvairių savanoriškų partizanų junginių, kurie efektyviai veikė etniškai lietuviškose teritorijose³⁷. 1920 m. spalio 1 d. Lietuvos kariuomenėje buvo 1 416 karininkų, 1 801 civilinis tarnautojas ir 31 519 kareivių (iš viso 34 736 žmonės)³⁸.

Į konfliktą, siekiant jį sureguliuoti, įsitraukus Tautų Sąjungai, o pagaliau ir gen. L. Żeligowskio pajėgoms nepavykus per trumpą laiką pasiekti aiškios pergalės ir pradėjus strigti aprūpinimui, prasidėjus lenkų ir lietuvių broliavimuisi fronte, Lenkijos pajėgos surengė paskutinį puolimą. Šioje karinėje operacijoje naujai suformuota kavalerijos brigada turėjo suvaidinti lemiamą vaidmenį – prasiveržti į Lietuvos kariuomenės užnugarį, sukelti pavojų Kaunui³⁹ ir nutraukti susisiekimą geležinkeliu Šiauliai–Kaunas⁴⁰. Lenkijos kariuomenės Vilniaus kavalerijos brigada, vadovaujama papulkininkio Mścislawa Butkiewicziaus, veikė gana efektyviai⁴¹. Jos tikslas (brigadą sudarė 11 eskadronų) buvo dezorganizuoti Lietuvos pajėgas, greitai pasiekti Kauną, politiškai paveikti prolenkiškai nusiteikusius vietos gyventojus. Be to, būdama prieš užnugaryje (1 žemėlapis), brigada turėjo sunaikinti infrastruktūrą⁴². 1920 m. lapkričio 17 d. ties Balninkais, Kurkliais ir Anykščiais prasiveržusi kavalerijos brigada

³⁶ Michniewicz-Helman, M. Vilniaus kavalerijos brigados reidas Kėdainių kryptimi. *Mūsų žinynas*, 1926, t. X, Nr. 28, p. 48.

³⁷ Rezmer, W. Vidurio Lietuvos karinis potencialas. *Darbai ir dienos*, 2004, t. XL, p. 80–81.

³⁸ Lietuvos kariuomenės augimas. LCVA, f. 929, ap. 3, b. 617, l. 18–18 apv. l.

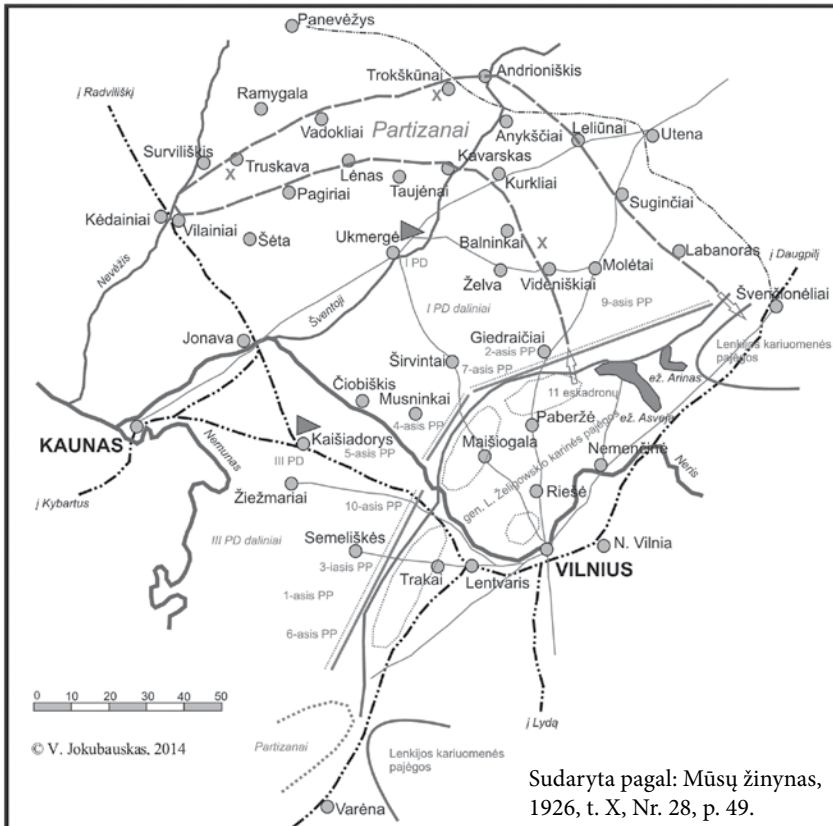
³⁹ Lesčius, V. *Lietuvos kariuomenė Nepriklausomybės kovose 1918–1920*. Vilnius, 2004, p. 376–377.

⁴⁰ Matusas, J. *Lietuvos šaulių sąjungos istorija*. Sud. A. Liekis, Vilnius, 1992, p. 49.

⁴¹ Rezmer, W. Vidurio Lietuvos karinis potencialas. *Darbai ir dienos*, 2004, t. XL, p. 82.

⁴² Lesčius, V. *Lietuvos kariuomenė Nepriklausomybės kovose 1918–1920*. Vilnius, 2004, p. 394.

Lietuvos kariuomenės kovos su Lenkijos gen. Lucjano Želigowskio
pajėgomis 1920 m. pabaigoje

Sutartiniai ženklai:

	Lietuvos kariuomenės PD štabų dislokacijos vietos		Pagrindinės geležinkelių linijos
	Lietuvos partizanų pozicijos		Gen. L. Želigowskio pajėgų sutelkimo rajonai
	Lietuvos kariuomenės pozicijos		Lenkijos kariuomenės (gen. L. Želigowskio) kavalerijos brigados reido į Lietuvos pajėgų užnugarį maršrutas
X	Pagrindinės šaulių – partizanų – susirėmimų su Lenkijos kavalerijos daliniais vietos		Lenkijos kariuomenės pozicijos
	Pagrindiniai keliai		

jau tą pačią dieną ties Baltadvariu susišaudė su Alantos šaulių būriu⁴³ ir apiplėšė Kurklių miestelio gyventojus. Lietuvos kariuomenės I pėstininkų divizijos vadas plk. lt. Edvardas Adamkavičius ir jo štabas galvojo, kaip sulaikyti Lenkijos kavalerijos puolimą. Tai buvo pavesta 8-ojo PP II ir III batalionams⁴⁴ ir 7-ojo PP Mokomajai kuopai ir I batalionui, kuris prieš Lenkijos ulonus veikė Kurklių rajone⁴⁵. Kovoiant su Lenkijos kavalerija aktyviai dalyvavo ir partizanai – šauliai. Sunkiausias uždavinys Panevėžio šaulių rinktinei teko 1920 m. lapkričio 19–24 d. kovoiant su įsiveržusia per frontą lenkų raitelių brigada. Pirmasis ginkluotas susidūrimas įvyko lapkričio 21 d. Truskavos rajone⁴⁶, čia su priešo kavalerija susikovė penki Ramygalos būrio partizanai – šauliai⁴⁷. Paaiškėjus įsiveržusios kavalerijos brigados žygio kryptčiai, šaulių kuopos būrėsi Raguvos ir Troškūnų kryptimis. Keliuose susidūrimuose Lenkijos pajėgos neteko keleto karių. Paskutinis ir didžiausias susirėmimas įvyko Troškūnų miestelyje lapkričio 22 d.⁴⁸ 1920 m. lapkričio 20–24 d. Lenkijos kavalerijos brigada, persekiojama partizanų – šaulių, įveikė ilgą maršrutą, kurį sudarė: Videniškiai, Balninkai, Kurkliai, Kavarskas, Taujėnai, Lėnas, Pagiriai, šiauriau Šėtos, Lančiūnava, Apytalaukis, Vilainiai, Gineitai, Surviliškis, Truskava, Vadokliai, Traupis, Troškūnai, Andrioniškis, Elmininkai, Rubikių ežeras, Leliūnai, Skudutiškis, Labanoras⁴⁹ – ir 24 d. rytą, reido į priešą užnugarį metu įveikusi 250 km atstumą, Lietuvos kariuomenės užnugaryje užėmė Labanorą ir pasiekė už 10 km buvusius savo pėstininkų dalinius⁵⁰. Iš viso Lietuvos pajėgų užnugaryje Lenkijos kariuomenės kavalerijos brigada

⁴³ Matusas, J. *Lietuvos šaulių sąjungos istorija*. Sud. A. Liekis, Vilnius, 1992, p. 49–50.

⁴⁴ Lesčius, V. *Lietuvos kariuomenė Nepriklausomybės kovose 1918–1920*. Vilnius, 2004, p. 394.

⁴⁵ 7 pėst. *Žemaičių Kunigaikščio Butegidžio pulkas. Kartinis „Kario“ priedas*. Kaunas, 1928 m. rugpjūčio 5 d., p. 2–7.

⁴⁶ Petkevičius. Panevėžio rinktinė kovose. *Trimitas*, 1930, birželio 12, Nr. 24, p. 475–476.

⁴⁷ Barauskas, B. *Ramygala: atsiminimų siluetai* [mašinėraštis]. Palanga–Panevėžys, 1982, p. 21.

⁴⁸ Petkevičius. Panevėžio rinktinė kovose. *Trimitas*, 1930, birželio 12, Nr. 24, p. 475–476.

⁴⁹ Sabalys. Mūsų kariuomenės žygiai 1919–1920 metais. *Trimitas*, 1935, gruodžio 12, Nr. 50, p. 952.

⁵⁰ Michniewicz-Helman, M. Vilniaus kavalerijos brigados reidas Kėdainių kryptimi. *Mūsų žinynas*, 1926, t. X, Nr. 28, p. 58.

veikė 7,5 dienos. O Lietuvos kariuomenė, neturėdama atitinkamų kavalerijos pajėgų, neįstengė prieš brigados nei išsklaidyti, nei nuginkluoti⁵¹. Tai buvo patirtis, į kurią Lietuvos kariuomenė, objektyviai vertindama pajėgų struktūrą ir pobūdį, negalėjo neatsižvelgti. Tarpukariu – 1933 m. – Lietuvos kariuomenėje buvo išanalizuota padėtis ir slapta konstatuota, kad Nepriklausomybės kovų laikotarpiu lietuviški kavalerijos daliniai formuojami vangiai. Tai lėmė: 1) kavalerijos karininkų stygius; 2) vadovybės požiūrio į galimą kavalerijos naudojimą nebuvimas ir 3) materialiniai trūkumai. Todėl 1920 m. pabaigoje, Lenkijos kavalerijos brigadai įsiveržus į Lietuvos kariuomenės užnugarį, paaiškėjo, kad pėstininkai negali efektyviai veikti prieš kavaleriją, o vienintelio tuo metu buvusio KP eskadronai išskirstyti po pėstininkų divizijas (PD). Todėl skubiai buvo imtasi formuoti 2-ąjį ir 3-įjį KP bei kavalerijos diviziją⁵². Pastarieji KP aktyviuose karo veiksmuose Nepriklausomybės kovų metu nedalyvavo, patirties kovos lauke įgijo tik 1-asis KP⁵³.

Nepriklausomybės kovų metu Lietuvos kariuomenė įstengė sudaryti tik 3 KP, tačiau „pagerėjus mūsų [Lietuvos – V. J.] politinei padėčiai ir nurimus užpuldinėjimams, dėl brangaus išlaikymo nuspręsta: vieną kavalerijos pulką išformuoti“, todėl 1924 m. 3-iasis dragūnų *Geležinio Vilko* pulkas buvo išformuotas⁵⁴. Apskritai kuriant Lietuvos kariuomenės kavaleriją daug nusipelnė gen. lttn. Bronislovas Skomskis⁵⁵. Visiems 3 pul-

⁵¹ Lesčius, V. *Lietuvos kariuomenė Nepriklausomybės kovose 1918–1920*. Vilnius, 2004, p. 399.

⁵² Kavalerijos perorganizavimo projektas, 1933 m. rugsėjo 16 d. LCVA, f. 1326, ap. 1, b. 163, l. 206.

⁵³ Plačiau apie 1-ojo KP kūrimąsi ir karinius veiksmus Nepriklausomybės kovų metu žr.: *Gusaras: 1-ojo gusarų Didžiojo Lietuvos etmono Jonušo Radvilos pulko 15 m. gyvavimo sukakčiai paminėti*. Red. N. Gasėnas. Kaunas, 1934, p. 8–28.

⁵⁴ Gudelevičius. 3 dragūnų *Geležinio Vilko* pulko metinę sukaktį minint. *Kardas*, 1936, rugsėjo 1, Nr. 17 (246), p. 457.

⁵⁵ Jankauskas, V. *Nepriklausomos Lietuvos generolai*. Vilnius, 1998, p. 101–107.

kams – 1-ajam KP⁵⁶, 2-ajam KP⁵⁷ ir 3-iajam KP⁵⁸, – kurių dislokacijos vieta,

⁵⁶ Pulko pavadinimas ir pavaldumas kito: nuo 1919 m. gegužės 12 d. iki 1919 m. spalio 24 d. – 1-asis lietuvių raitelių pulkas; nuo 1919 m. spalio 25 d. iki 1921 m. liepos 9 d. – 1-asis raitelių pulkas; nuo 1921 m. liepos 10 d. iki 1922 m. kovo 31 d. – 1-asis kavalerijos pulkas; nuo 1922 m. balandžio 1 d. iki 1927 m. rugsėjo 24 d. – 1-asis husarų pulkas; nuo 1927 m. rugsėjo 25 d. iki 1939 m. spalio 6 d. – 1-asis husarų Didžiojo Lietuvos etmono kunigaikščio Jonušo Radvilos pulkas; nuo 1939 m. spalio 7 d. iki 1940 m. liepos 24 d. – 1-asis husarų kunigaikščio Jonušo Radvilos pulkas; nuo 1940 m. liepos 27 d. iki 1940 m. spalio 27 d. – 1-asis husarų pulkas. Nuo 1919 m. spalio 25 d. pulko vadus buvo pavaldus Generalinio štabo viršininkui, nuo 1920 m. lapkričio 28 d. – Armijos vadui, nuo 1921 m. sausio 14 d. – I raitelių divizijos vadui, nuo 1921 m. rugpjūčio 1 d. – I kavalerijos divizijos vadui, nuo 1924 m. sausio 1 d. – Atskirosios kavalerijos brigados vadui ir II karo apygardos viršininkui, nuo 1925 m. rugsėjo 5 d. – II karo apygardos viršininkui, nuo 1927 m. birželio 15 d. – Kavalerijos inspektoriui ir II karo apygardos viršininkui, nuo 1927 m. liepos 5 d. – Kavalerijos viršininkui ir II karo apygardos viršininkui, nuo 1933 m. vasario 18 d. – Kavalerijos viršininkui, nuo 1940 m. liepos 25 d. – II pėstininkų divizijos vadui. 1940 m. spalio 27 d. pulkas buvo išformuotas. [žr. 2014 08 20] <http://eais-pub.archyvai.lt/eais/faces/pages/forms/search/F3001.jsp>

⁵⁷ Pulko pavadinimas ir pavaldumas kito: nuo 1920 m. spalio 30 d. iki 1922 m. kovo 31 d. – 2-asis raitelių pulkas; nuo 1922 m. vasario 4 d. iki 1922 m. kovo 31 d. – 2-asis kavalerijos pulkas; nuo 1922 m. balandžio 1 d. iki 1928 m. rugsėjo 29 d. – 2-asis ulonų pulkas; nuo 1928 m. rugsėjo 30 d. iki 1940 m. liepos 24 d. – 2-asis ulonų Lietuvos didžiosios kunigaikštienės Birutės pulkas; nuo 1940 m. liepos 25 d. iki 1940 m. spalio 26 d. – 2-asis ulonų pulkas. Tik įkurtas pulkas buvo pavaldus Armijos vadui, nuo 1921 m. sausio 14 d. – I raitelių divizijos, nuo 1921 m. rugpjūčio 1 d. – I kavalerijos divizijos vadams, nuo 1924 m. sausio 1 d. – Atskirosios kavalerijos brigados vadui ir III karo apygardos viršininkui, nuo 1925 m. birželio 6 d. – III karo apygardos viršininkui, nuo 1926 m. rugpjūčio 31 d. – II karo apygardos viršininkui, nuo 1927 m. birželio 15 d. – Kavalerijos inspektoriui ir II karo apygardos viršininkui, nuo 1933 m. vasario 18 d. – Kavalerijos viršininkui, nuo 1940 m. liepos 25 d. – III pėstininkų divizijos vadui. 1940 m. spalio 26 d. pulkas buvo išformuotas. [žr. 2014 08 20] <http://eais-pub.archyvai.lt/eais/faces/pages/forms/search/F3001.jsp>

⁵⁸ Nuo 1920 m. spalio 1 d. iki 1920 m. spalio 31 d. buvo atskira raitelių šimtinė *Geležinis Vilkas*, nuo 1920 m. lapkričio 1 d. iki 1921 m. liepos 26 d. – 3-iasis raitelių *Geležinio Vilko* pulkas, nuo 1921 m. liepos 27 d. iki 1922 m. kovo 31 d. – 3-iasis kavalerijos *Geležinio Vilko* pulkas, nuo 1922 m. balandžio 1 d. iki 1924 m. sausio 1 d. – 3-iasis dragūnų *Geležinio Vilko* pulkas; 1924 m. sausio 1 d. pulkas buvo išformuotas, o 1924 m. gegužės 29 d. galutinai likviduotas. Nuo 1935 m. gegužės 1 d. iki 1936 m. birželio 3 d., pulką atkūrus, jo pavadinimas – 3-iasis kavalerijos pulkas, nuo 1936 m. birželio 4 d. iki 1940 m. liepos 28 d. – 3-iasis dragūnų *Geležinio Vilko* pulkas, nuo 1940 m. liepos 29 d. iki 1940 m. spalio 8 d. – 3-iasis dragūnų pulkas. 1920 m. naujai suformuotas pulkas buvo pavaldus I raitelių divizijos vadui, nuo 1921 m. liepos 27 d. – I raitelių divizijos, nuo 1921 m.

pavadinimai ir pavaldumas kito, buvo suteikti tradicinės kavalerijos rūšių pavadinimai: husarai, ulonai ir dragūnai, nors tai buvo tik kavalerijos tradicijų tąsos, o ne struktūros, ginkluotės ar taktikos klausimas.

1926 m. Lietuvos kariuomenėje buvo 2 KP ir atskiras Mokomasis eskadronas. Kiekvieną KP sudarė 4 kardų ir 1 kulkosvaidžių eskadronai, ryšių (1 radijo ryšio stotis), technikos, ūkio ir muzikantų komandos. Pagal etatus pulke turėjo būti 1 059 kariai (iš jų 41 – karininkas) ir 1 000 žirgų, o eskadronė – 43 kariai (iš jų 5 – karininkai) ir 156 žirgai, tačiau faktiškai kavalerijoje apie ¼ personalo buvo mažiau, negu numatyta⁵⁹. 1-asis KP buvo dislokuotas Kaune, 2-asis – Alytuje, o Mokomasis eskadronas – Marijampolėje⁶⁰. Tuomečio Vyriausiojo štabo viršininko gen. št. plk. ltn. Kazio Škirpos teigimu, „kavalerijos organizacija visai pasenus. Ji yra daugiau panaši į prieškarinę, o ne į tai, ką mes dabar matome Europos valstybėse“⁶¹.

Lietuvos kariuomenės 1-ojo husarų pulko kariai parado Baltijos šalių karininkų apsilankymo Lietuvoje proga 1924 m. gegužės 14–18 d. metu (LCVA)

rugpjūčio 1 d. – I kavalerijos divizijos vadams. 1935 m. atkurtas pulkas buvo pavaldus Kavalerijos viršininkui, nuo 1940 m. liepos 29 d. – I pėstininkų divizijos vadui. 1940 m. spalio 8 d. pulkas buvo išformuotas. [žr. 2014 08 20] <http://eais-pub.archyvai.lt/eais/faces/pages/forms/search/F3001.jsp>

⁵⁹ Vyriausiojo štabo viršininko 1926 m. liepos 27 d. raportas. LCVA, f. 929, ap. 3, b. 536, l. 4.

⁶⁰ Samprotavimai apie Lietuvos Respublikos ginkluotųjų pajėgų organizaciją ir krašto gynybą, 1926 m. liepos 27 d. LCVA, f. 929, ap. 3, b. 536, l. 162.

⁶¹ Vyriausiojo štabo viršininko 1926 m. liepos 27 d. raportas. LCVA, f. 929, ap. 3, b. 536, l. 9.

Tarpukariu Lietuvos kariuomenės sudėtyje⁶², priešingai nei Latvijos ir Estijos, kur buvo tik po 1 KP, jau taikos metu skirtingu laiku buvo sudaryti 2 ar 3 KP. Jų sudėtis ir dydis kito: 1920 m. buvo apie 900–1 000, 1926 m. pabaigoje – apie 1 100, po 1927 m. reformų – apie 900, o nuo 1935 m. turėjo būti apie 1 300 karių⁶³. 1938 m. sausio 1 d. kavalerijoje tarnavo 141 karininkas, 2 586 kareiviai, 48 tarnautojai ir 41 auklėtinis, daliniai turėjo 2 410 žirgų. Pagal nustatytus karo meto etatus kiekviename mobilizuotame KP XX a. 4-ojo dešimtmečio pabaigoje turėjo būti 55 karininkai, 1 326 kariai ir 1 269 žirgai, raitosios artilerijos baterijose – po 5 karininkus ir 164 kareivius, 213 žirgų⁶⁴. 1940 m. birželio 1 d. kavalerijoje ir jai priskirtuose daliniuose tarnavo 3 305 kariai (iš jų 151 – karininkas): Kavalerijos štabe – 13, 1-ajame KP – 1 021, 2-ajame KP – 888, 3-iajame KP – 1 046, 1-ojoje raitosios artilerijos baterijoje – 107, 2-ojoje baterijoje – 110, 3-iojoje baterijoje – 103, remonto eskadrone – 17 karių⁶⁵. 1939 m. Lietuvos kariuomenės vadovybės skaičiavimais, taikos meto kavalerijos karių skaičius – 3 485 – mobilizacijos atveju turėjo padidėti 2,4 karto, t. y. iki 8 201⁶⁶. Tokiu atveju į kavalerijos dalinius būtų reikėję mobilizuoti apie 4700 karių. Žinoma, dauguma būtų buvę paskirti į 5 formuojamas divizijų lengvasias rinktines (pagal etatus visoms penkioms DLR būtų reikėję 2 860 karių). 1940 m. rezervą sudarė 171 kavalerijos karininkas ir 10 762 parengti pirmos rūšies (iki 35 m.) kavalerijos atsargos kariai⁶⁷. Galima konstatuoti, kad 1926 m. rezervą sudarė 69 kavalerijos karininkai ir 3 175 kareiviai⁶⁸. Taigi per 14 m.

⁶² Plačiau apie Lietuvos kariuomenės kavalerijos dalinius žr.: Statkus, V. *Lietuvos ginkluotos pajėgos 1918–1940 m.* Chicago, 1986, p. 140–174.

⁶³ Žukas, J. V. Balnoja broliai žirgus. Lietuvos kavalerija (1918–1940 m.). Paskutinis raitosios kariuomenės etapas. *Karys*, 1991, Nr. 7, p. 8.

⁶⁴ Lesčius, V. Lietuvos kariuomenės organizavimo, dislokavimo ir ginkluotės pokyčiai 1938–1940 m. *Karo archyvas*, 2009, t. XXIV, p. 149, 158.

⁶⁵ Knezys, S. Lietuvos kariuomenės inkorporavimas į Raudonosios armijos sudėtį. 29-jo šaulių teritorinio korpuso formavimas (1940 m. birželio 15 d. – 1940 m. gruodžio 31 d.). *Lietuvos archyvai. Apie Lietuvos kariuomenę*, 1999, t. XII, p. 119.

⁶⁶ Vaičėnionis, J. Lietuvos kariuomenės modernizacija (1926–1939). *Darbai ir dienos*, 2000, t. XXI, p. 170.

⁶⁷ Jokubauskas, V. „Mažųjų kariuomenių“ galia. *Tarpukario Lietuvos atvejis*. Klaipėda, 2014, p. 574.

⁶⁸ Vyriausiojo štabo viršininko 1926 m. liepos 27 d. raportas. LCVA, f. 929, ap. 3, b. 536, l. 13.

kavalerijos rezervo karininkų skaičius padidėjo 2,5 karto, o kareivių – daugiau kaip 3 kartus. Formaliai XX a. 4-ojo dešimtmečio pabaigoje parengtas kavalerijos dalinių rezervas buvo pakankamas, tik dalis jo karių tarnybą buvo baigę prieš keletą ar net keliolika metų. Numatytas skaičius atsargos karių periodiškai buvo kviečiami į pakartotinius mokymus kariuomenėje.

XX a. 4-ojo dešimtmečio pirmoje pusėje Lietuvos kavaleriją sudarė 2 KP, kurie, palyginti su Lenkijos pajėgomis, nebuvo visavertė KB. Todėl 1933 m. buvo parengtas kavalerijos reorganizavimo projektas, jame pasiūlyta įsteigti 3-įjį KP, raitosios artilerijos grupę, pionierių eskadroną ir ryšių rinktinę ir per 5 m. suformuoti visavertę kovinę KB. O tolesnėje ateityje imtis ir antrosios teritorinės kavalerijos brigados formavimo, nes „tada, galima sakyti, būtumėme pasiekę mūsų [Lietuvos – V. J.] sąlygoms idealaus kautynių kavalerijos sutvarkymo“. Projekte svarstyta, kad 3 raitosios artilerijos baterijoms apginkluoti tinka 76,2 mm, 75 mm arba 83,8 mm lauko artilerijos patrankos, kaip lengviausios, nes vokiški 77 mm pabūklai yra sunkesni. Samprotauta, kad tokia brigada galėtų pasirengti veikti per 6 val., išvardytos ir tokio junginio naudojimo galimybės: 1) dengti mobilizaciją pagrindine priešo įsiveržimo kryptimi; 2) apsaugoti mobilizuotų Lietuvos pajėgų sparną; 3) kadangi tai judrus kariuomenės rezervas, padidėtų „priedangos, saugos, kautynių pasisiekimo išnaudojimo ir nepasisiekimo sumažėjimo galimybės“. O iki tol buvusi kavalerija įvertinta kritiškai: „[M]ūsų kavalerija, tokiam stovyje, kaip ji yra dabar, savystoviams uždaviniam vykdyti negali būti pavartota, jos strateginė vertė yra begaliniai maža.“⁶⁹

XX a. 4-ajame dešimtmetyje po 1927 m. reformų Lietuvos kariuomenės KP sudarė 4 kardų, sunkiųjų kulkosvaidžių, mokomasis, ūkio ir technikos eskadronai, muzikantų komanda. 1935 m. Lietuvos kavalerija vėl buvo reorganizuota ir perginkluota, kiekvienam pulkui buvo priskirti šarvuočių (2 *Landsverk* 181-29/34 šarvuočiai) ir dviratininkų būriai. Sunkiųjų kulkosvaidžių eskadronai buvo papildyti automatinių pabūklų būriu⁷⁰. Ilgą laiką taikos metu 1-asis husarų Didžiojo Lietuvos etmono K. J. Radvilos

⁶⁹ Kavalerijos perorganizavimo projektas, 1933 m. rugsėjo 16 d. LCVA, f. 1326, ap. 1, b. 163, l. 206–214.

⁷⁰ Plačiau apie KP struktūros pokyčius žr.: Žukas, J. V. Balnoja broliai žirgus. Lietuvos kavalerija (1918–1940 m.). Paskutinis raitosios kariuomenės etapas. *Karys*, 1991, Nr. 7, p. 8.

KP stovėjo Kaune, 2-asis ulonų Didžiosios Lietuvos kunigaikštienės Birutės KP – Alytuje, atkurtas 3-iasis dragūnų *Geležinio Vilko* KP – Tauragėje, remonto eskadronas – Alytuje, kavalerijos viršininkas buvo įsikūręs Kaune⁷¹. 1935 m. buvo suformuota raitosios artilerijos grupė iš 3 baterijų po 4 76,2 mm patrankas, po 1 bateriją kiekvienam KP⁷². Baterijos nebuvo visiškai sukomplektuotos, nors pagal taikos meto etatus jose turėjo būti po 100 karių, 1939 m. rugpjūčio 1 d. 2-ojoje tarnavo tik 71 karys⁷³. 1940 m. planuota mobilizacijos atveju 2-ąją tankų kuopą reorganizuoti į 5 tankų būrius (po 3 VCL tankus) DLR sustiprinti, o 3 VCL tankus perkelti į Mokomąją kuopą⁷⁴. Taigi karo metu XX a. 4-ojo dešimtmečio pabaigoje Lietuvos kavalerija būtų prilygusi Lenkijos kariuomenės kavalerijos brigadai.

1928 m. pagal karo meto etatus PD turėjo sudaryti 11 317 karių, 3 773 žirgai, 1 509 vežimai, 22 motorizuotosios transporto priemonės, divizijos sudėtyje buvo numatytas 1 kavalerijos eskadronas⁷⁵. Būtent 1928 m. Vyriausiasis kariuomenės štabas išleido specialų leidinį, kuriame buvo išsamiai aptartos kavalerijos veikimo divizijos sudėtyje galimybės⁷⁶. 1934 m. PD turėjo sudaryti 13 789 kariai, o numaćius formuoti divizijų lengvąsias kavalerijos rinktines (DLR, 572 kariai) – 456 karininkai ir 14 229 kareiviai, iš viso 14 685 žmonės ir 4 639 žirgai⁷⁷. Divizijos lengvąją (kavalerijos) rinktinę (DLR) turėjo sudaryti štabas, 2 kardų eskadronai (kiekvienas po 4 kardų būrius ir 1 „padedamąjį“ būrį), dviratininkų būrys, sunkiųjų kul-

⁷¹ Vaičėnionis, J. *Lietuvos kariuomenė valstybės politinio gyvenimo verpetuose (1927–1940)*. Vilnius, 2004, p. 21.

⁷² Statkus, V. *Lietuvos ginkluotos pajėgos 1918–1940 m.* Chicago, 1986, p. 900–911.

⁷³ Lesčius, V. Lietuvos kariuomenės organizavimo, dislokavimo ir ginkluotės pokyčiai 1938–1940 m. *Karo archyvas*, 2009, t. XXIV, p. 157–158.

⁷⁴ ŠR 1940 m. sausio 23 d. raportas ir priedai. LCVA, f. 828, ap. 1, b. 230, l. 30.

⁷⁵ Divizijos būstinė – 113, PP – 2 770 (3 PP – 8 310), AP (3 grupės po 2 baterijas) – 1 308, divizijos eskadronas – 167, ryšių kuopa – 205, pionierių kuopa – 296 kariai. Tarnybos: pėstininkų amunicijos kolona – 203, artilerijos amunicijos kolona – 69, inžinerijos kolona – 72, transporto kuopa – 212, tvarstomasis būrys – 46, karo lauko ligoninė – 90, darbininkų kuopa – 150, automobilių būrys – 76 kariai: Karo meto pėstininkų divizijos sudėtis, 1928 m. birželio 15 d. LCVA, f. 929, ap. 5, b. 264, l. 67.

⁷⁶ *Jojų tarnyba: divizijos eskadronas ir mišri žvalgomoji rinktinė*. Kaunas, 1928, p. 1–135.

⁷⁷ Divizija turėjo turėti: 1 493 įvairius vežimus, 12 keleivinių, 27 krovininius ir 5 sanitarinus automobilius, 20 motociklų, 74 dviračius, 77 lauko virtuves: PD karo meto sudėtis, 1934 m. LCVA, f. 929, ap. 5, b. 410, l. 4.

kosvaidžių būrys, ryšių būrys ir „padedamasis“ būrys⁷⁸. XX a. 4-ojo dešimtmečio pabaigoje didžiąją dalį mobilizuotų Lietuvos pajėgų turėjo sudaryti pėstininkai, net 57,18 %, artilerija – 9,17 %, kavalerija (įskaitant divizijų DLR) – 6,54 %⁷⁹. Latvijos ir Estijos kariuomenėse kavalerijos dalis ir karių skaičius buvo gerokai mažesnis: Latvijos – 2 % (3 189), Estijos – 3 % (3 052)⁸⁰. Tarpukariu teigta, kad aptariamuoju laikotarpiu apie 20 % SSRS ir Lenkijos kariuomenių sudarė kavalerija⁸¹. Tai, žinoma, gerokai padidintas istoriografijos nepatvirtintas skaičius.

Buvo apskaičiuota, kad kavalerija per 3 val. gali įveikti 30 km atstumą, o per dieną – apie 100 km ir į mūsų stoti pėsčia. XX a. pirmojoje pusėje Vidurio ir Rytų Europos regione, kur plentų tinklas buvo menkai išplėtotas ir plytėjo milžiniški miškų ir pelkių masyvai, kavalerija vis dar buvo naudojama. Bet kokiu metų laiku ir bet kokiomis vietovės sąlygomis ji galėjo gana lengvai įveikti didelius atstumus. Pavyzdžiui, 1932 m. 400 Lietuvos kariuomenės kavaleristų, imituodami kovos veiksmų situaciją, nužygiavo 960 km – per dieną vidutiniškai 73 km, o žvalgybos daliniai – 110–115 km. 1938 m. rudens manevrų metu KP per 20 val. įveikė 93 km, o žvalgai – 130 km⁸². 1936 m. balandį SSRS Raudonosios armijos 2 KP atliko mokomąjį žygį iš Smolensko į Gomelį, vienas pulkas per 8 dienas nužygiavo 452 km, per dieną vidutiniškai – 56,3 km, judėdamas 7 km/val. greičiu, o kitas – 427 km, per dieną vidutiniškai pasistūmėdamas 58,4 km⁸³.

Tačiau 1934 m. buvo konstatuota, kad Lietuvos kariuomenė neturi nė vieno judraus artilerijos dalinio, todėl ir kavalerija karo atveju negali sudaryti visaverčio atitinkamos ugnies galios junginio. Siūlyta sudaryti atskirą raitosios artilerijos grupę⁸⁴. Po visuotinės mobilizacijos Lietuvos kariuomenės kavaleriją turėjo sudaryti 3 KP, 3 atsargos kavalerijos eskadronai

⁷⁸ Statkus, V. *Lietuvos ginkluotos pajėgos 1918–1940 m.* Chicago, 1986, p. 158.

⁷⁹ Vaičėnionis, J. Lietuvos kariuomenės modernizacija (1926–1939). *Darbai ir dienos*, 2000, t. XXI, p. 170.

⁸⁰ Salo, U. *Eesti kaitseväe valmisolek sõjaks ja vastupanuvõimalused 1939. aastal*. [magistro baigiamasis darbas]. Tartu, 2005, l. 275.

⁸¹ Žukauskas, J. *Lietuvos kariuomenė*. Kaunas, 1938, p. 13.

⁸² Ten pat, p. 173.

⁸³ SSSR: kavalerijos žygis iš Smolensko į Gomelį. *Mūsų žinynas*, 1936, t. XXXI, Nr. 141, p. 559.

⁸⁴ Raitosios artilerijos sudarymo galimybės [1934 m.]. LCVA, f. 1326, ap. 1, b. 184, l. 40.

ir 5 DLR, o teritoriniai dragūnai pagal mobilizacijos planus turėjo būti įtraukti į DLR sudėtį. Paraduose ir parodomuosiuose mokymuose naudoti kardai ir pikės (ietys) nebuvo pagrindiniai ginklai, su kuriais kavaleristai galėjo stoti į tikrą mūšį. Iš esmės kavalerija buvo mokoma kautis pėsčiomis, kaip pėstininkai, o žirgai buvo tik transporto priemonė dideliems atstumams greitai įveikti. Kavalerija, esant menkai motorizacijai ir prastai kelių sistemai, iš esmės buvo skirta žvalgybai atlikti, sparnams dengti ir greitai reaguoti į kovos veiksmus, pasiuntus ją į pavojingus ruožus.

Karo atveju buvo galima tikėtis Lenkijos kariuomenės kavalerijos prasiiveržimo į savųjų pajėgų užnugarį – reido. Tokį reidą turėjo atlikti strateginė kavalerija, pavaldi fronto arba kariuomenės vadui. Reidui surengti galėjo būti panaudota KD arba sustiprinta KB, sudaryta iš apie 2 000 kardų, 80 sunkiujų ir 100 lengvųjų kulkosvaidžių, 18–24 artilerijos pabūklų. Reidu tikslai galėjo būti šie: užimti ir išlaikyti svarbius punktus arba rajonus; ardyti priešo susisiekimo kelius; atitraukti rezervus; savosioms pajėgoms traukiantis į priešų užnugarį, puolančių priešų pajėgų aprūpinimui trikdyti. Reidu metu kavalerija iš esmės turėjo apsirūpinti pati, naudodama vietos išteklius⁸⁵.

Tam tikra prasme Lietuvos kariuomenės motorizacijos lygis nebuvo itin aukštas, nes pagrindinė traukos jėga tebebuvo žirgai. Menką pajėgų motorizacijos lygį galima pateisinti keletu priežasčių: 1) arkliais, priešingai nei motorizuotosiomis transporto priemonėmis, Lietuvos kariuomenė galėjo apsirūpinti savo krašte ir taip kompensuoti patirtus nuostolius; 2) pašaro arkliams taip pat buvo vietoje, o automobiliai priklausė nuo importinių degalų; 3) dėl prastos būklės dalis kelių rudeninio ir pavasarinio polaidžio metu tapdavo automobiliais neišvažiuojami, o arkliais kavalerija galėjo įveikti didelius nuotolius miškais ir laukais, kur išvis jų nebuvo, ir netikėtai užpulti priešą, taigi, motorizuotųjų pajėgų judėjimas priklausė nuo kelių tinklo ir pravažumo, bet Lietuvos keliais net dviratiniams buvo sunku judėti; 4) buvo būtina turėti gausias kavalerijos pajėgas, kurios sparnuose galėtų judriai veikti prieš eventuales priešas – Lenkijos – kavalerijos brigadas; 5) kariuomenę motorizuoti brangiai kainavo⁸⁶.

⁸⁵ Sn. Kavalerijos veiksmai per reidą (lenkų pažiūros). *Mūsų žinynas*, 1937, t. Nr. 11, p. 618–620.

⁸⁶ Jokubauskas, V. „*Mažųjų kariuomenių*“ galia. *Tarpukario Lietuvos atvejis*. Klaipėda, 2014, p. 196–197, 249, 257–259.

Tarpukariu kavalerija tradiciškai laikyta manevringa, judria, lanksčia, netikėtai veikiančia jėga, o moderniosios kavalerijos šios savybės tapo net ryškesnės, be to, išaugo jos ugnies galia. Judrumas priklausė nuo žygio greičio ir veiksmų rajono, raiteliai judėdavo dvigubai greičiau negu pėstininkai ir kautynių lauką galėjo pasiekti vidutiniu 7 km/val. greičiu. Kadangi kavalerijos daliniai tiek dieną, tiek naktį gali judėti tuo pačiu greičiu, tai per 24 val. pajėgūs įveikti 100 km, o per 2 paras – 160 km. O dėl judrumo ir ugnies galios sinergijos jų veiksmai neretai būdavo taktiškai (dėl žygio greičio) ir strategiškai (dėl ištvėringumo) netikėti. Lankstumas – išskirtinė kavalerijos savybė – tai gebėjimas įvairiuose karo teatruose sparčiai keisti rikiuotę iš plačios į gilią ir, atvirkščiai, įveikti arba apeiti bet kokias kliūtis, į mūšio lauką greitai atvykti su visomis priskirtomis kautynių priemonėmis, manevruoti, kol neprasidėjo artimoji kova. Veikiant judriai ir lanksčiai buvo galima pasiekti netikėtumo efektą. Vis geriau kavalerijos dalinius aprūpinant automatiniais ginklais ir artilerijos priemonėmis, augo šios kariuomenės rūšies ugnies galia⁸⁷.

1938 m. Kavalerijos statute rašoma, kad „kavalerija yra kariuomenės ginklų rūšis, galinga savo paslankumu ir ugnimi, galinti kautis bet kurioje vietoje ir bet kuriuo laiku. <...> ugnies galingumas priklauso nuo automatinų ginklų skaičiaus. <...> Kavalerijos ginklai yra šie: kardas, karabinas bei šautuvas su durtuvu, lengvasis kulkosvaidis, sunkusis kulkosvaidis, automatinis pabūklas, pistoletas, rankinė granata, šautuvinė granata. Kai kada priskiriami minosvaidžiai. <...> karabinas ir šautuvas yra pagrindinis asmeninis raitininko ginklas. <...> Kardas – asmeninis raitininko ginklas. Prityrusioje ir mikloje rankoje jis yra lemiamos vertės ginklas raitųjų atakoje ir visur ten, kur aplinkybės neleidžia greitai bei patogiai pavartoti šaunamojo ginklo. <...> Lengvasis kulkosvaidis yra pagrindinis šaulių skyriaus ginklas <...>“⁸⁸.

Kavalerijos atakos sparnuose turėjo būti remiamos intensyvia sunkiosios ginkluotės ugnimi, o raitelių ataka vykdoma tik išskirtiniais atvejais, esant palankioms aplinkybėms, nedideliais daliniais (iki eskadrono). Tokių atakų galėjo pasitaikyti žvalgybos, persekiojimo ar priedangos metu netikėtai užklupus žygiuojantį, besiilsintį, besitraukiantį arba labai išvar-

⁸⁷ Kraunaitis, [I.] *Kavalerijos taktika*. Kaunas, 1932, p. 1, 4–6.

⁸⁸ *Kavalerijos statutas K-51. II dalis. Kautynės*. Kaunas, 1938, p. 5, 15, 21, 23.

gintą priešą⁸⁹. 1936 m. rudenį didžiųjų kariuomenės manevrų metu dėl netinkamo karininkų sprendimo įsitikinta, kad raiteliams atakuoti įsitvirtinusius pėstininkus būtų pražūtinga. Be to, klaidingu laikytas ir sprendimas kavalerijai atakuoti pėstininkus naudojant tankus, nes pastarieji buvo naudojami žvalgybai arba puolimui atlikti, kai priešas tam nepasiruošęs. Todėl karinė vadovybė konstatavo, kad toks taktinis sprendimas netinkamas – kavaleriją naudoti karo metu buvo uždrausta⁹⁰.

Kavalerija buvo brangi, sunkiai per ilgą laiką sukuriama kariuomenės rūšis, todėl ją reikėjo tausoti. Pasak Lietuvos kavalerijos karininko, Prancūzijos Saint-Cyro ir Somiuo karo mokyklų absolvento, buvusio Kavalerijos štabo viršininko ir KP vado gen. št. plk. I. Kraunaičio, kavaleriją galima naudoti: 1) priedangai, kai reikia laiko papildomoms pajėgoms – pėstininkams – atvykti; 2) žvalgybai, siekiant sužinoti priešo sumanymus ir manevro kryptį; 3) gynybai, siekiant sulaukyti priešo judėjimą; 4) puolimui, kai yra galimybė manevruoti; 5) sėkmei išnaudoti, kai priešas traukiasi ir jo atsitraukimas virsta bėgimu⁹¹. Panašias mintis apie kavalerijos, kaip judrios ir ugnies galia pasižyminčios kariuomenės rūšies, naudojimą išdėstė ir gen. št. plk. A. Valušis, didelę reikšmę teikęs kavalerijos motorizacijai. Jis pažymėjo, kad pagal „senąją kavalerijos rūšių apibūdinimą“ judrieji ir greitieji husarai tinkami žvalgybai ir pasaloms rengti, o gausiai ugnies priemonėmis aprūpinti dragūnai (motorizuotieji šauliai, lydimi galingų ugnies priemonių) – priešakinių pozicijų punktams užimti ir išlaikyti, kirasyrai (šarvuotųjų junginiai ir puolamoji aviacija) – lemiamiems smūgiams suduoti. Apibendrinamas, kad „ateityje aviacijos ir motomechanizuotos divizijos išpildys savarankios moderninės kavalerijos uždavinius, mažesni vienetai – kariuomenės junginių kavalerijos. Betgi ten, kur vietovė mažai palanki (dideli plotai miškų, balų, daug upių, kelių tinklo būklė ir kita), reikės ir ateityje turėti raitosios kavalerijos junginius ir kavalerijos dalinius kariuomenės junginiams (pėst. divizijoms)“ [tekste išskirta autoriaus – V. J.]⁹². Taigi išpranašavo kavalerijos dalinių motorizaciją ir mechanizaciją,

⁸⁹ Ten pat, p. 184–192.

⁹⁰ „Raudonųjų“ II PD įvykusių 1936 m. kariuomenės manevrų pastabos, 1936 m. spalio 14 d. LCVA, f. 929, ap. 3, b. 907, l. 118.

⁹¹ Kraunaitis, [I.] *Kavalerijos taktika*. Kaunas, 1932, p. 6–8.

⁹² Valušis, A. *Moderninės kavalerijos uždaviniai*. Kaunas, 1937, p. 9.

kita vertus, poreikį tam tikromis gamtinėmis sąlygomis, kurios būdingos Lietuvai ir kitoms kaimyninėms šalims, išlaikyti ir tradicinės kavalerijos (su žirgais) dalinius.

1940 m. svarstant kavalerijos reorganizacijos klausimą, remiantis Kariuomenės štabo I skyriaus nuomone, padaryta išvada, kad Lietuvos kavalerija netinka moderniam karui, todėl būtina keisti jos taktiką, organizaciją ir ginkluotę. Pasiūlyta esamus KP reorganizuoti į „kliūčių – užvartų vienetus“⁹³. Be to, konstatuota, kad „plačiuose baruose veikiant pulkui teks suskilti į savarankiškai veikiančius eskadronus. Šiandien sunku įsivaizduoti savarankiškai veikiančią eskadroną, kuris neturėtų bent poros s. k., bent vieno ŠAP, o kur veikia ŠAP, ten turi būti bent mažas pionierių dalinys, nes ŠAP principu turi būti statomas už paruoštos kliūties, kuri prieš šarvuotą bent laikinai pristabdo ir tuo pačiu padidina ŠAP ugnies sėkmingumą“⁹⁴.

2-ojo KP 3-iojo eskadrono vadas gen. št. kpt. Bronius Michelevičius pabrėžė, kad jau pirmosiomis karo valandomis Lietuvos kariuomenė susidurtų su judriomis priešojėjomis, o žinant „krašto supimo koeficientą, t. y. mūsų [Lietuvos – V. J.] sienų ilgio santykį su mūsų teritorijos plotu“, ir Lietuvos kariuomenės pajėgumus, aišku, jog ginti visų sienų ištiesai bus neįmanoma. Todėl, atsižvelgiant į Lietuvos sąlygas, rekomenduota turėti ne-gausias kavalerijos pajėgas, aprūpintas motorizuotomis priemonėmis, kurios būtų judrios, lanksčios ir kaunančios galinga ugnimi⁹⁵. Karo atveju planuotos mobilizuoti DLR pirmiausia turėtų būti naudojamos priedangoje – stabdymui, o veikiant su divizija: a) žvalgybai; b) sparnų apsaugai; c) kaip judrus divizijos vado rezervas, todėl siūlyta keisti DLR struktūrą mažinant kardų būrių ir didinant ugnies vienetų skaičių⁹⁶. 1940 m. rengiantis kavalerijos reorganizacijai, brg. gen. Kazio Tallat-Kelpšos siūlymu buvo numatyta didinti KP ginklų skaičių: įtraukti po 27 iki tol nenaudotus granatsvaidžius, po 4 minosvaidžius ir 10 tankų, lengvųjų kulkosvaidžių

⁹³ Kariuomenės štabo I skyriaus referavimas „Mūsų kavalerijos reikalai“, 1940 m. gegužės 24 d. LCVA, f. 929, ap. 3, b. 1134, l. 36–36 apv. l.

⁹⁴ Kariuomenės štabo I skyriaus referavimas „Dėl naujų kavalerijos etatų projekto“, 1940 m. kovo 9 d. LCVA, f. 929, ap. 3, b. 1134, l. 20.

⁹⁵ Michelevičius, B. Kavalerija dabartiniuose karuose. *Mūsų žinynas*, 1940, t. XXXVIII, Nr. 2, p. 257–259.

⁹⁶ Kariuomenės štabo I skyriaus referavimas „Dėl projektuojamos DLR organizacijos“ [1940 m.]. LCVA, f. 929, ap. 3, b. 1134, l. 32.

turėjo daugėti nuo 32 iki 42, sunkiųjų – nuo 12 iki 16, prieštankinių ir priešlėktuvinių pabūklų – patrigubėti – nuo 4 iki 12. Ateityje KP planuota skirti 21–25 sunkvežimius, 29 motociklus, apie 200 dviračių ir 2–3 motorizuotąsias virtuves⁹⁷. Žinoma, visa tai buvo tik vizijos ir planai. Deja, jie nebuvo įgyvendinti, neturint pakankamai tankų, tad karo atveju štabas KP planavo jų skirti ne po 10, o po 5⁹⁸.

Ar tarpukariu buvo reikalinga kavalerija: užsienio patirtis

Kavaleriją buvo gana brangu išlaikyti. Štai vieno žirgo, Lietuvos kariuomenėje laikomo 10–12 m., šėrimas kainavo dvigubai daugiau negu kareivio maitinimas⁹⁹. 1939 m. Kariuomenės štabas suskaičiavo, kad žirgo išlaikymas per mėnesį kainuoja 60 Lt, o būtiniosios karo tarnybos kario – apie 82–85 Lt¹⁰⁰.

Įvairių svarstymų būta ir tarpukariu¹⁰¹, tačiau ieškant atsakymo į klausimą, ar reikalinga kavalerija, pirmiausia reikėtų pažvelgti į kitų valstybių kariuomenių sudėtį, kiek ir kokios kavalerijos dalinių juose buvo. Karyboje, bent jau XX a., paprastai taikos metu kariuomenės stebėdavo, kokie pokyčiai vyksta kaimyninių ir regioninių šalių pajėgose, ir iš to darydavo išvadas, ką reikia keisti savosiose. Todėl šiame straipsnio skyriuje nebus nuodugnai tiriama užsienio valstybių kavalerija, siekiant nustatyti jos

⁹⁷ Tamošiūnas, M. *Lietuvos kariuomenės kavalerija 1919–1940 m.: tradicijos, kasdienybė, vizijos* [baigiamasis bakalauro darbas, Kaunas, 2013]. Žr.: http://www.antraspasaulinis.net/e107_plugins/content/content.php?content.1244

⁹⁸ Kariuomenės štabo I skyriaus referavimas „Dėl naujų kavalerijos etatų projekto“, 1940 m. kovo 9 d. LCVA, f. 929, ap. 3, b. 1134, apv. l. 20.

⁹⁹ Mažeika. Kariuomenės arklių šėrimo išlaidos. *Mūsų žinynas*, 1937, t. XXXII, Nr. 2, p. 202.

¹⁰⁰ KAM etatams vykdyti įstatymo pakeitimo reikalu, 1939 m. sausio 5 d. LCVA, f. 929, ap. 5, b. 430, l. 170.

¹⁰¹ Michelevičius, B. Kavalerija dabartiniuose karuose. *Mūsų žinynas*, 1940, t. XXXVIII, Nr. 2, p. 248–259.

faktinę sudėtį ir organizaciją tarpukariu, tik aptariama tai, kas apie ją buvo žinoma ir rašoma to meto Lietuvoje, lyginant su istoriografijos duomenimis. Karo atveju vienos ar kitos kariuomenės rūšies, organizacinės struktūros tinkamumas „patikrinamas“ karinių operacijų metu.

XX a. 4-ojo dešimtmečio pabaigoje Jugoslavijos kariuomenėje taikos metu buvo 17 PD, jas sudarė 50 skirtingo dydžio PP, arba apie 160 batalionų¹⁰². Be to, ji turėjo 220 artilerijos baterijų (kuopų), sujungtų į pulkus arba atskirus divizionus, kavaleriją sudarė 10 pulkų (2 iš jų – gvardijos), kiekvieną jų – 3 kardų ir 1 kulkosvaidžių eskadronai, taigi iš viso 40 eskadronų. Kavalerijos pagrindu buvo suformuotos 2 divizijos, kiekvieną jų sudarė 2 brigados (2 KP, dviratininkų batalionas ir raitosios artilerijos divizionas). Karo atveju, mobilizavus pajėgas, pagrindinį operatyvinį vienetą turėjo sudaryti pėstininkų arba kalnų divizija, sudaryta iš 3–4 PP, 1–2 AP, 1–2 raitelių eskadronų, pionierių bataliono, chemijos, ryšių ir sanitarijos kuopų, divizijos užnugario tarnybos. KD karo atveju turėjo būti sudaryta iš 2 arba 3 brigadų su artilerijos, dviratininkų ir pionierių daliniais. O specialioms užduotims karo metu vykdyti turėjo būti kuriamos mišrios rinktinės¹⁰³.

Bulgarijos kariuomenės 4 korpusuose buvo: 20 PD, 1 lengvoji divizija, 1 kalnų, 3 kavalerijos brigados¹⁰⁴, 3 KB, kiekvienoje iš jų – po 3 KP ir artilerijos dalinį¹⁰⁵. Reorganizuotoje Bulgarijos kariuomenėje 1938 m. buvo 4 korpusai, kuriuos sudarė: 10 PD, 1 greitoji divizija, 1 kalnų, 3 kavalerijos brigados ir kt. daliniai. Iš viso taikos meto pajėgas sudarė 108 batalionai, 30 kavalerijos eskadronų ir 102 lauko artilerijos baterijos¹⁰⁶.

Tarpukariu Rumunijos kavalerijos pulkai buvo skirstomi į teritorinius (Călărasi) ir reguliariusius (Rosiori). Taikos metu jos kavaleriją sudarė 12 raudonųjų (Rosiori) ir 8 juodųjų (Călărasi) husarų pulkų, karališkojo es-

¹⁰² K. J. Jugoslavija ir jos kariuomenė. *Mūsų žinynas*, 1939, t. XXXVII, Nr. 9, p. 292.

¹⁰³ K. J. Jugoslavija: kariuomenė. *Mūsų žinynas*, 1939, t. XXXVII, Nr. 8, p. 145–146; Mingėla, V. Jugoslavijos kariuomenė. *Mūsų žinynas*, 1940, t. XXXVIII, Nr. 2, p. 318–320; Молло, Э. *Вооруженные силы Второй мировой: структура, униформа, знаки различия*. Москва, 2005, с. 111.

¹⁰⁴ Bulgarija: artilerija. *Mūsų žinynas*, 1938, t. XXXIV, Nr. 3, p. 494.

¹⁰⁵ Svetimos kariuomenės: Bulgarija. *Kardas*, 1939, sausio 15, Nr. 2 (304), p. 62.

¹⁰⁶ Bulgarija: kariuomenė. *Mūsų žinynas*, 1938, XXXV, Nr. 10, p. 619.

korto kavalerijos pulkas, 8 transporto eskadronai. Kavalerija buvo sujungta į 3 divizijas ir 1 brigadą¹⁰⁷. 1938 m. taikos meto Rumunijos kariuomenė buvo reformuojama, po pertvarkymo ją turėjo sudaryti 24 pėstininkų ir 4 kavalerijos divizijos, sujungtos į 8 armijos korpusus¹⁰⁸. Remiantis istoriografija, 1940 m. Rumunija turėjo 9 kavalerijos brigadas¹⁰⁹. 1941 m. karą su SSRS Rumunijos kariuomenė pradėjo turėdama 6 kavalerijos brigadas, kurias sudarė 12 *Rosiori* ir 6 *Călărasi* pulkai, be to, dar 7 *Călărasi* pulkai buvo kitų junginių sudėtyje žvalgybos užduotims vykdyti¹¹⁰.

1925 m. reorganizuojant Švedijos kariuomenę kavalerijos kiekis buvo labai sumažintas, iš 50 eskadronų liko 17, be to, palikus 4 KP, atsisakyta stambių kavalerijos junginių: jie buvo priskirti prie pėstininkų divizijų, o 1 eskadronas paskirtas į Bodeno tvirtovės (šiaurės Švedijoje, netoli Suomijos) įgulą. Kiekvieną pulką sudarė: štabas, ryšių ir šarvuočių būriai, 3 kardų, sunkiųjų kulkosvaidžių ir dviratininkų eskadronai¹¹¹. XX a. 4-ojo dešimtmečio pabaigoje, Tautų Sąjungos duomenimis, Švedijos kariuomenėje tebebuvo 4 KP, paskirstyti po atskiras pėstininkų divizijas, taip pat 26 PP po 2 batalionus (iš viso 52 batalionai), 8 AP ir t. t.¹¹² Tačiau dešimtmečio pabaigoje greta 6 divizijų Švedijoje buvo nuspręsta suformuoti kavalerijos brigadą, kurios sudėtyje būtų ir motorizuotasis batalionas¹¹³. Po reformų kavalerijos brigadoje turėjo būti: štabas, 2 KP, artilerijos grupė, atskira kavalerijos rinktinė, ryšių ir pionierių kuopos, gurguolė. Artilerijos grupę turėjo sudaryti: 3 baterijos po 4 pabūklus, KP po 3 raitelių, motociklininkų ir sunkiosios ginkluotės (lauko artilerijos būrys, priešlėktuvinės apsaugos būrys ir sunkieji kulkosvaidžiai) eskadronai¹¹⁴. Taigi 1936 m. Švedijoje buvo susirūpinta kavalerijos modernizavimu, apie tai galvota ir ją aprūpinant

¹⁰⁷ Kriaunaitis. Kitų valstybių kavalerija. *Mūsų žinynas*, 1928, t. XIV, Nr. 40, p. 58–64.

¹⁰⁸ Kms. Rumunija. *Mūsų žinynas*, 1938, t. XXXIII, Nr. 4, p. 657.

¹⁰⁹ Молло, Э. *Вооруженные силы Второй мировой: структура, униформа, знаки различия*. Москва, 2005, с. 36, 205.

¹¹⁰ Romanian Cavalry Division. *Flames Of War*, 1 August 2014, pp. 2–3.

¹¹¹ Švedija reorganizuoja kavaleriją. *Mūsų žinynas*, 1936, t. XXXI, Nr. 138, p. 217–272.

¹¹² Mingėla, V. Švedijos kariuomenė. *Mūsų žinynas*, 1940, t. XXXVIII, Nr. 5–6, p. 895.

¹¹³ Švedija: kariuomenės performavimas. *Mūsų žinynas*, 1936, t. XXX, Nr. 135, p. 612; Švedija reorganizuoja kavaleriją. *Mūsų žinynas*, 1936, t. XXXI, Nr. 138, p. 217–272.

¹¹⁴ V. N. Švedų artilerijos perorganizavimas ir naujos formacijos kariuomenėje. *Mūsų žinynas*, 1936, t. XXX, Nr. 134, p. 515.

technikos priemonėmis. Buvo nuspręsta suformuoti lengvąją brigadą, kurią sudarytų: štabas, 2 pulkai po 3 raitelių, sunkiosios ginkluotės (sunkiųjų kulkosvaidžių, minosvaidžių, prieštankinis ir motorizuotasis priešlėktuvinės apsaugos būriai), dviratininkų, šarvuočių (12 mašinų) eskadronus. Be to, brigadoje buvo: motorizuotasis kavalerijos divizionas (2 eskadronai), artilerijos grupė (3 baterijos), ryšių ir inžinierių kuopos, motorizuota gurguolė ir brigados tarnybos. Brigadą sudarė 5 000 karių, jai priklausė: 2 500 žirgų, 300 automobilių, 200 vežimų, 80 motociklų, 800 dviračių, 12 šarvuočių, 100 sunkiųjų kulkosvaidžių, 12 lauko artilerijos patrankų, 10–12 37 mm pabūklų, 20 minosvaidžių. Kiti 2 KP buvo reorganizuoti į 7 motorizuotuosius kavalerijos batalionus, 6 iš jų buvo paskirti į 6 divizijas, o 1 – į lengvąją brigadą¹¹⁵. Pažymėtina, kad Švedijos kariuomenė, prasidėjus Antrajam pasauliniam karui, perėjo prie motorizuotųjų kavalerijos dalinių, dalį jų aprūpino tankais. Tai, žinoma, buvo įmanoma dėl Švedijos pramonės galimybių, 1939–1945 m. jos kariuomenė gavo 766 šarvuočius, tanketes ir tankus (48 – CDK m/37, 16 – *Landsverk* m/38, 20 – *Landsverk* m/39, 180 – *Landsverk* m/40, 220 – CDK m/41, 282 – *Landsverk* m/42)¹¹⁶.

Belgijoje tarpukariu iki 4-ojo dešimtmečio vidurio kavalerijos korpusą sudarė 6 KP, 2 dviratininkų-motociklininkų pulkai ir artilerijos pulkas. Iš viso buvo 30 kardų ir 12 sunkiųjų kulkosvaidžių eskadronų, šarvuočių rinktinė, artilerijos pulke – 9 raitosios artilerijos ir 2 motorizuotosios baterijos, dvi 75 mm artilerijos grupės, kurios naudojosi žirgų trauka, viena 75 mm motorizuotoji ir viena 105 mm haubicų motorizuotoji grupės. Kiekvienoje KD buvo po 3 kavalerijos pulkus ir 1 dviratininkų pulką. KP sudarė 4 kardų, 2 kulkosvaidžių, mokomasis ir atsargos eskadronai. Reformavus kavaleriją, pulkai struktūriškai buvo padalyti į 2 divizionus ir aprūpinti motorizuotosiomis transporto priemonėmis. Kiekvienas pulkas turėjo motociklininkų eskadroną, 47 mm prieštankinių pabūklų bateriją ir tankų kuopą. Reformuotą korpusą sudarė 2 KD, 2 motorizuotieji pulkai,

¹¹⁵ Švedija reorganizuoja kavaleriją. *Mūsų žinynas*, 1936, t. XXXI, Nr. 138, p. 271–272; Švedija: lengvoji brigada. *Mūsų žinynas*, 1937, t. XXXII, Nr. 2, p. 236–237; Švedija: kariuomenės performavimas. *Mūsų žinynas*, 1936, t. Nr. 135, p. 612.

¹¹⁶ An Introduction to The Royal Swedish Army in WWII. [žr. 2014 09 10]. <http://www-solar.mcs.st-and.ac.uk/~aaron/sweeds.html>; Spang, O. *Swedish Army Regiment 1939–45 Part II* v. 1.0. May 31, 2006 [žr. 2010 09 10] [http://orbat.com/site/history/volume4/443/SVERIGESREG1939-45\[2\].pdf](http://orbat.com/site/history/volume4/443/SVERIGESREG1939-45[2].pdf)

mechanizuotasis artilerijos pulkas (4 grupės), ryšių, inžinierių ir kulkosvaidžių eskadronai. Korpusė liko tik 2 senosios struktūros kavalerijos pulkai, mišriuose KP buvo po 1 kulkosvaidžių ir 2 kardų eskadronus, o motorizuotosiose grupėse – po motociklininkų ir tankų eskadroną. Kavalerijos korpusas taikos metu buvo aprūpintas: 336 lengvaisiais ir 256 sunkiaisiais kulkosvaidžiais, 32 13,2 mm kulkosvaidžiais, 48 prieštankiniais 47 mm pabūklais, 72 lauko artilerijos 75 mm patrankomis, 24 lengvosiomis 105 mm haubicomis ir 48 tankais. Toks korpusas savo ginkluotės ugnies galia prilygo 2 belgų pėstininkų divizijoms (kiekviena PD turėjo po 102 sunkiuosius kulkosvaidžius, 18 prieštankinių pabūklų ir 36 lauko artilerijos pabūklus), todėl lietuviškoje karinėje periodikoje buvo konstatuojama, kad „naujos santvarkos korpus labiau yra motorizuotas korpus, o ne kavalerijos“¹¹⁷. Kavalerijos korpuso užduotis karo atveju buvo sienos priedanga. Korpusas, ešelonuodamas gynybą, plačiuose baruose turėjo išdėstyti kavalerijos padalinius, o pagrindinių komunikacijos linijų ir priešo veržimosi kryptimis – sutelkti judrius rezervus – tankus, motociklininkų kuopas, motorizuotuosius pulkus¹¹⁸. Vis dėlto 1937–1938 m. abi kavalerijos divizijos buvo visiškai motorizuotos¹¹⁹. 1940 m. Belgija buvo mobilizavusi 18 pėstininkų, 2 kalnų jėgerių ir 2 kavalerijos divizijas¹²⁰.

Tarpukariu ilgą laiką SSRS buvo laikoma kariniu sąjungininku¹²¹, jos karinė galia aukštai vertinta. 1936 m. balandžio 30 – gegužės 5 d. Lietuvos kariuomenės štabo viršininkas gen. št. plk. Jonas Černius ir plk. ltn. Kostas Dulksnys lankėsi Maskvoje. Čia jie, iškilmingai priimti¹²², kartu su Latvijos ir Estijos kariuomenių štabų viršininkais dalyvavo Gegužės 1-osios iškilmėse Raudonojoje aikštėje¹²³, susipažino su ginkluotosiomis pajėgomis,

¹¹⁷ Sn. Belgija: belgų kavalerijos reorganizacija. *Mūsų žinynas*, 1936, t. XXXI, Nr. 141, p. 561.

¹¹⁸ V. N. Belgija: kavalerijos reorganizacija. *Mūsų žinynas*, 1936, t. XXX, Nr. 135, p. 610.

¹¹⁹ Epstein, J. *Belgium's Dilemma: The Formation of the Belgian Defense Policy, 1932–1940*. New York, 2014, p. 100.

¹²⁰ *История западноевропейских армий*. Ред. В. А. Золотарев. Москва, 2003, с. 427.

¹²¹ Plačiau žr.: Vareikis, V.; Jokubauskas, V. Su kuo Lietuva rengėsi kariauti tarpukariu? *Kultūros barai*, 2010, Nr. 11 (551), p. 77–84.

¹²² Pulk. Černius ir pulk. Dulksnys jau Maskvoje. *Lietuvos aidas*. 1936, gegužės 1, Nr. 199 (2815), p. 1.

¹²³ Baltijos valstybių štabų viršininkai Maskvos įgulos parade. *Lietuvos aidas*. 1936, gegužės 2, Nr. 201 (2817), p. 1.

susitiko su aukštaisiais vadais¹²⁴. Po vizito gen. št. plk. J. Černius Raudonąją armiją viešai įvertino labai palankiai: „Raudonoji armija yra galinga, gerai disciplinuota ir aprūpinta moderniškais ginklais. Ypatingo išpūdžio daro tankai, kurių didesnioji dalis gali nepaprastai greitai žygiuoti<...>. Kavalerija, artilerija ir kitos kariuomenės dalys parade pradefiliavo labai gražiai ir parodė maksimumą to, ko galima iš tų kariuomenės dalių tikėtis.“¹²⁵

1938 m. *Mūsų žinyne* rašoma, kad SSRS RA turėjo 34–36 kavalerijos divizijas, 23 iš jų – europinėje dalyje, 10–12 – Tolimuosiuose Rytuose. Teigiama, kad 18 iš jų buvo kadrinės kavalerijos divizijos, 7 – kadrinės kalnų kavalerijos divizijos, 2 – kadrinės kazokų divizijos, 3 – teritorinės kazokų divizijos. Du trečdaliai sovietų kavalerijos buvo sutelkta europinėje dalyje. Kiekvieną KP sudarė 5 kardų eskadronai po 4 būrius ir sunkiųjų kulkosvaidžių eskadronas, be to, kiekvienas pulkas turėjo raitosios artilerijos 76,2 mm pabūklų bateriją, prieštankinį būrį, žvalgų, sanitarijos ir veterinarijos padalinius. 2 KP sudarė kavalerijos brigadą, o 2 brigados – raitosios artilerijos pulkas (6 baterijos, dalis jų ginkluotos haubicomis) – diviziją. Kalnų kavalerijos divizijose buvo po 3 pulkus. Be to, kiekviena KD turėjo chemijos ir pionierių eskadroną, 2 žvalgų eskadronus ir šarvuočių dalinį (54 įvairių modelių šarvuočius)¹²⁶. Sovietai planavo ir modeliavo kavalerijos ir tankų sąveikos galimybes kautynių metu¹²⁷. Faktiškai 1934–1935 m. Raudonosios armijos sudėtyje buvo 22 KD (1934 m. – 17 kadrinių ir 5 kalnų, 1935 m. – 14 kadrinių, 5 kalnų, 3 teritorinės), 1937 m. – 32 KD (24 kadrinės, 5 kalnų, 3 teritorinės) ir 1 KB, 1938 m. – 25 KD (18 kadrinių, 5 kalnų, 2 kazokų) ir 2 KB. 1939 m. spalio 23 d. patvirtintos sudėties pajėgose turėjo būti: 5 kavalerijos korpusai, 25 divizijos, 1 brigada ir 6 rezerviniai kavalerijos pulkai, iš viso 149 tūkst. karių (pagal patvirtintus etatus RA turėjo būti 2,265 mln. karių, taigi kavalerijoje planuota sutelkti apie 6,6 % visų karių). 1940 m. vasario 1 d. faktiškai buvo 5 kavalerijos korpusai, 24 divizijos, 2 brigados ir

¹²⁴ Baltijos štabų viršininkai susipažįsta su Sovietų kariuomene. *Lietuvos aidas*. 1936, gegužės 4, Nr. 204 (2820), p. 3; Baltijos štabų viršininkų atsilankymai. *Lietuvos aidas*. 1936, gegužės 5, Nr. 206 (2822), p. 1.

¹²⁵ Pulk. Černius apie Sovietų kariuomenę. *Lietuvos aidas*. 1936, gegužės 6, Nr. 207 (2823), p. 1.

¹²⁶ K. J. SSSR: raudonoji kavalerija. *Mūsų žinynas*, 1938, t. XXXIV, Nr. 3, p. 497.

¹²⁷ SSSR: kavalerijos ir tankų bendradarbiavimas ginantis. *Mūsų žinynas*, 1935, t. XXVIII, Nr. 118, p. 85.

6 rezerviniai kavalerijos pulkai, iš viso 145 tūkst. karių¹²⁸. Nors galima pastebėti ir RA kavalerijos mažėjimo tendenciją, nes pagal 1938–1939 m. RA mobilizacijos planą karo atveju kavalerija turėjo sudaryti 3,8 % (258 tūkst. iš 6,827 mln., arba 5 kavalerijos korpusus su 29 KD), pagal 1941 m. mobilizacijos planą karo atveju numatyta kavalerijos dalis RA sumažėjo iki 1,35 % (117 tūkst. iš 8,683 mln. karių, 3 kavalerijos korpusų su 14 KD)¹²⁹.

Po Pirmojo pasaulinio karo nuginkluotos Vokietijos reichsvere galėjo tarnauti 100 000 žmonių, iš jų 4 500 – karininkų. Vokietija negalėjo turėti tankų, buvo ribojama kita ginkluotė. Reichsverą sudarė 7 pėstininkų ir 3 kavalerijos divizijos, ginkluotė – 288 pabūklai, 252 minosvaidžiai¹³⁰. XX a. 4-ojo dešimtmečio viduryje Vokietijos kariuomenėje iš buvusių 3 KD dvi buvo išformuotos, KP išskirstyti į korpusus¹³¹. 1939 m. buvo 1 kavalerijos junginys – I kavalerijos brigada, 1940 m. performuota į I KD, o 1941 m. – į XXIV tankų diviziją. Antrojo pasaulinio karo metu, 1945 m. kovą, Vokietijos kariuomenėje buvo suformuotos dvi – III ir IV – KD, 1943–1944 m. veikė I kazokų divizija, o 1944–1945 m. – visas SS XV kazokų korpusas, sudarytas iš I ir II kazokų divizijų. Nuo 1942 m. veikė SS kavalerijos brigada, ji 1943 m. buvo performuota į VIII kavalerijos diviziją, taip pat buvo suformuotos XVII ir XXXVII SS savanorių kavalerijos divizijos¹³². Danijos kariuomenės abiejose (Zelandijos ir Jutlandijos) divizijose buvo po vieną

¹²⁸ Мельтюхов, М. *Упущенный шанс Сталина. Схватка за Европу 1939–1941 гг.* Москва, 2008, с. 275, 470, 474.

¹²⁹ Захаров, М. В. *Генеральный штаб в предвоенные годы.* Москва, 2005, с. 453.

¹³⁰ *Reichsvero* PD sudarė 410 karininkų ir 10 830 karių, KD – 201 karininkas ir 5 437 kariai: Centek, J. The Military potential of the Reichswehr in East Prussia in January 1923. In *Baltijos regiono istorija ir kultūra: Lietuva ir Lenkija. Karinė istorija, archeologija, etnologija.* (Acta historica Universitatis Klaipedensis, t. XV). Sud. R. Šliužinskas. Klaipėda, 2007, p. 58. 1929 m. *Trimitis* S. Raštikis rašė, kad Reichsvere tuo metu tarnavo 3 798 karininkai, 20 880 puskarininkių, 74 020 kareivių, 202 karo valdininkai ir 1 100 tarnautojų, iš viso 100 000 žmonių. Be to, buvo leista turėti 293 karo gydytojus, 200 veterinarų, 7 karo farmacininkus. Vokietijos karines pajėgas sudarė: 84 batalionai, 97 eskadronai, 24 artilerijos divizionai, 7 inžinierių batalionai, 7 ryšių ir 7 automobilių rinktinės: Raštikis, S. Vokiečių ginkluotos jėgos. *Trimitas*, 1929, rugsėjo 19, Nr. 38, p. 635–636.

¹³¹ Vokiečių kariuomenės stambieji junginiai. *Mūsų žinynas*, 1936, t. XXXI, Nr. 139, p. 358.

¹³² Papečkys, E. Neatsakyti ir diskutuoti tarpukario Lietuvos kariuomenės (1938–1940) istoriografijos klausimai. *Karo archyvas*, 2010, t. XX, p. 378.

kavalerijos pulką¹³³, 1937 m. jie buvo reformuoti ir pavadinti žvalgybos pulkais, kiekvieną KP sudarė 2 raitelių, šarvuočių ir šarvuotų sunkvežimių eskadronai¹³⁴. Portugalijos kariuomenėje buvo 60 batalionų ir 36 kavalerijos eskadronai¹³⁵. Vengrijoje tarpukariu 42 batalionams teko 24 kavalerijos eskadronai¹³⁶. Apie 1938 m. Graikijos kariuomenės 4 korpusuose buvo 13 PD ir 2 KB¹³⁷, o 1941 m. kariuomenėje – 1 KD¹³⁸.

Taikos metu Estijos kariuomenę sudarė 3 PD, kurių sudėtyje buvo 2 PP (1-asis ir 7-asis), 12 atskirųjų pėstininkų batalionų ir atskirasis Talino ėgulos batalionas. Vienintelį kavalerijos pulką sudarė: štabas, 3 kardų eskadronai, sunkiųjų kulkosvaidžių, technikos ir dviratinių-slidininkų eskadronai. Pulke tarnavo apie 700 karių. Be to, prie karo mokyklos buvo atskiras eskadronas, o visoje šalyje keletas *Kaitseliit* eskadronų¹³⁹. Kavalerijos dalis kurti, tobulinant organizacijos struktūrą, pradėta 1925 m. Daugiausia kavaleristų buvo pietinėje Estijoje. *Kaitseliit* kavalerijos dalis 1932 m. buvo planuojama naudoti, įtraukiant jų personalą, formuojant atskiruosius kavalerijos eskadronus. Tačiau vėlesniais metais *Kaitseliit* kavalerijos funkcijų padaugėjo. 1934 m. rudenį prasidėjo kavalerijos dalių reorganizacija, iš jų formuojant teritorinius kavalerijos eskadronus arba būrius, kurie veikė karo metu. Taip, išnaudojant *Kaitseliit* potencialą, buvo sprendžiamas kavalerijos dalių aprūpinimo tinkamai parengtais žirgais klausimas. II divizijos apygardoje buvo sudaryti 2 teritoriniai eskadronai ir 12 būrių. 1934 m. kavalerijoje buvo 11 eskadronų ir 7 atskirieji kavalerijos būriai, be to, daug kavalerijos komandų ir skyrių šaulių kuopų sudėtyje. Pagal gausumą kavalerija buvo antroji *Kaitseliit* rūšis, 1934 m. jai priklausė 7,8 % visų „kaitseliitų“ – apie 2,5 tūkst. (iš viso jų buvo 31 569). 1935 m. kariuomenė *Kaitseliit* perdavė 550 žirgų balnų. Tartu miesto ir Tartu apskrities dalims mokymo

¹³³ Молло, Э. *Вооруженные силы Второй мировой: структура, униформа, знаки различия*. Москва, 2005, с. 36, 205.

¹³⁴ Danija: kariuomenės pertvarkymai. *Mūsų žinynas*, 1937, t. XXXIII, Nr. 9, p. 365.

¹³⁵ Svetimos kariuomenės: Portugalija. *Kardas*, 1937, Nr. 2 (256), p. 54.

¹³⁶ Skirius, J. *Istoriniai asmenys ir jų epocha (1918–1945)*. Kaunas, 1997, p. 187.

¹³⁷ Graikija: artilerija. *Mūsų žinynas*, 1938, t. XXXIV, Nr. 5, p. 818.

¹³⁸ Молло, Э. *Вооруженные силы Второй мировой: структура, униформа, знаки различия*. Москва, 2005, с. 36, 205.

¹³⁹ Estijos kariuomenė, 1938 m. liepos 1 d. LCVA, f. 929, ap. 2, b, 1062, l. 10–17, 36.

procese talkino ten stovėjęs vienintelis Estijos kariuomenės kavalerijos pulkas. 1935 m. visi Jervos apskrities kavalerijos eskadronai ir būriai, pasirenę mokymams, buvo unifikuoti ir sudarė kavalerijos rinktinėlę (est. *ratsamalevkond*), kuri vėliau buvo pavadinta kavalerijos divizionu. 1938 m. Tartu apskrities būriams buvo paskirtas bendras vadas¹⁴⁰.

Kaitseliit eskadroną turėjo sudaryti 3–4 kovos būriai ir 1 bendras būrys, tačiau galėjo egzistuoti ir eskadronai, sudaryti iš 2 kovos būrių. Minimalus eskadrono dydis – 80 vyrų. Mobilizacijos atveju 1938 m. planuota iš šių teritorinių dalių suformuoti 6 atskiruosius žvalgybos eskadronus, pėstininkų pulkų kavalerijos būrius ir papildyti kavalerijos pulko padalinius. Atskirieji eskadronai buvo priskirti prie brigadų ir turėjo atlikti žvalgybą. Juos sudarė: štabas, bendrasis būrys, 2 kavalerijos būriai ir slidininkų-dviratininkų būrys, iš viso 195 vyrai ir 151 žirgas. Kiekvienam eskadronui apginkluoti turėjo būti skirta po 6 lengvuosius kulkosvaidžius¹⁴¹.

Po Nepriklausomybės kovų iki 1921 m. Latvijos kariuomenėje buvo 5 atskirieji kavalerijos eskadronai. Jie, reformuojant karines pajėgas, buvo sujungti į kavalerijos pulką, kurį sudarė: 5 kardų, mokomasis ir sunkiųjų kulkosvaidžių eskadronai, ryšių, technikos, remonto ir ūkio komandos. 1928 m. pulke jau buvo tik 4 kardų eskadronai po 4 būrius ir kulkosvaidžių eskadronas¹⁴². Latvijos kariuomenėje taikos metu buvo 4 PD (12 PP) ir 1 KP, iš viso 28 batalionai po 4 raitelių, 2 sunkiųjų kulkosvaidžių eskadronus, 24 lengvosios, 6 sunkiosios ir 3 priešlėktuvinės artilerijos baterijos¹⁴³. Be to, kiekviename *Aizsargi* teritoriniame pulke buvo 1–2 kavalerijos eskadronai¹⁴⁴.

¹⁴⁰ Salo, U. *Kaitseliit* vaidmuo Estijos gynybos sistemoje 1918–1940 metais. In *Paramilitarizmas rytų Baltijos regione 1918–1940: atvejo studijos ir lyginimai* (Acta Historica Universitatis Klaipedensis, t. XXVIII). Sud. V. Jokubauskas; V. Safronovas; V. Vareikis. Klaipėda, 2014, p. 197–217.

¹⁴¹ Ten pat.

¹⁴² Kriaunaitis. Kitų valstybių kavalerija. *Mūsų žinynas*, 1928, t. XIV, Nr. 40, p. 64–68.

¹⁴³ V. N. Latvija: kariuomenės organizacija. *Mūsų žinynas*, 1937, t. XXXII, p. 499–500; Ciganovs, J. «Dievs, Tēvija, pulks» Latvijas armijas Jātnieku pulks. [žr. 2014 09 05]. <http://www.sargs.lv/lv/Vesture/Vesture/2013/03/08-01.aspx#lastcomment>

¹⁴⁴ Pētersons, A. *Krustugnis. 60 gadus no tautas slēptais 1940-1945*. Rīga, 2007, l. 114–115, 83–84; Butkus, A. *Latviai*, Kaunas, 1995, p. 51; Latvijos kariuomenė 1938 m. LCVA, f. 929, ap. 2, b. 1065, l. 25.

XX a. 4-ojo dešimtmečio antroje pusėje Suomijos kariuomenėje buvo 3 PD ir KB: iš viso 26 pėstininkų (tarp jų 3 – dviratininkų) batalionai, 8 kardų eskadronai, 2 sunkiųjų kulkosvaidžių eskadronai, artileriją sudarė 19 lengvųjų, 22 sunkiosios (kartu su pakrančių) ir 3 priešlėktuvinės artilerijos baterijos¹⁴⁵. Kavalerijos brigadą sudarė štabas, 2 KP, šaulių (dviratininkų) batalionas ir raitoji artilerija¹⁴⁶. Pulkuose buvo po 4 raitelių ir po 1 sunkiųjų kulkosvaidžių eskadronus¹⁴⁷. Pagal 1941 m. etatus brigadoje tarnavo 163 karininkai, 486 puskarininkiai ir 3 589 kareiviai, iš viso 4 238 kariai¹⁴⁸.

Tarpukariu Lietuvos karinėje spaudoje rašyta apie Lenkijos kariuomenę ir jos kavaleriją. Lietuviškoje karinėje spaudoje buvo perspausdinamos publikacijos, kuriose svarstoma apie Lenkijos kariuomenės kavalerijos panaudojimo galimybes. Teigta, kad, pasak lenkų autorių, ateities kare kavalerijai teks svarbus vaidmuo, nes karas bus manevrinis, vyks plačiuose frontuose, kur liks atviri sparnai, tarpai tarp kariuomenės junginių. Todėl tikėtasi, kad tokiomis sąlygomis kavalerija turės daug galimybių veikti, o lemiamais momentais ir pagrindinėmis kryptimis bus naudojami dideli jos junginiai. Tačiau kartu pažymėta, kad su kitų kariuomenės rūšių pagėjomis kavalerija negali kautis raita, vadinasi, turi būti pritaikyta veikti pėsčia, turėti daug ugnies priemonių¹⁴⁹. Lenkijos kariuomenės karininkų nuomone, ateities kare greita kavalerija turės priešui sukurti netikėtumą ir tai išnaudoti, jos daliniai mūšyje vaidins lemiamą vaidmenį. Atsižvelgiant į vietos geografines (upes, miškų, pelkių masyvus) ir kitas (sniego dangą, polaidžių ypatumus) sąlygas, Lenkijos kariuomenei labiausiai buvo priimtina formuoti kavalerijos junginius su šarvuočiais¹⁵⁰. Taigi, remiantis šiomis Lenkijos autorių mintimis, Lietuvos karinė vadovybė pagrįstai galėjo tikėtis karo atveju susidurti su judriais lenkų kavalerijos daliniais, kuriems pavesta netikėtai atakuoti, prasiveržti į užnugarį ir t. t.

¹⁴⁵ V. N. Suomija: kariuomenės organizacija ir skaičius. *Mūsų žinynas*, 1937, t. XXXII, Nr. 4, p. 501.

¹⁴⁶ Молло, Э. *Вооруженные силы Второй мировой. Структура, униформа, знаки различия*. Москва, 2005, p. 27.

¹⁴⁷ Suomija. *Mūsų žinynas*, 1936, t. XXX, Nr. 135, p. 613.

¹⁴⁸ Jowett, P.; Snodgrass, B. *Finland at War 1939–45*. Oxford, 2006, p. 20.

¹⁴⁹ Lenkija: kavalerijos motomechanizacija. *Mūsų žinynas*, 1935, t. XXVIII, Nr. 118, p. 81–83.

¹⁵⁰ Svetimos kariuomenės: Lenkija. *Kardas*, 1938, Nr. 21 (299), p. 496.

Lietuvos karinėje spaudoje teigta, kad XX a. 4-ojo dešimtmečio pabaigoje Lenkijos, vieno iš pagrindinių Lietuvos karinių priešų tarpukariu, kariuomenėje taikos metu buvo 323 pėstininkų batalionai, 273 kavalerijos eskadronai ir 481 artilerijos baterija¹⁵¹. Lietuvos kariuomenė atidžiai stebėjo kaimynų pajėgas, 1936 m. štabo dokumentuose konstatuota, kad Lenkijos kavaleriją sudaro 40 pulkų, iš jų 3 – švoležerų, 10 – raitųjų šaulių, 27 – ulonų, ir kad visa kavalerija sujungta į kavalerijos diviziją ir 12 atskirųjų kavalerijos brigadų. Dokumente smulkiai išanalizuota Lenkijos kavalerijos struktūra nuo divizijos iki eskadrono¹⁵². Žinoma, dėl pateiktų duomenų patikimumo kyla pagrįstų abejonų, nes 37 KP tikrai negalėjo sudaryti tiek eskadronų, tačiau tai rodo, kaip Lietuvos kariuomenėje buvo vertinamos Lenkijos pajėgos, ypač kavalerija. 1933 m. analizuojant Lietuvos kariuomenės kavalerijos reformavimo galimybes turimos pajėgos lygintos būtent su Lenkijos kavalerija, savo kavaleriją siekta modernizuoti pagal lenkų pavyzdį¹⁵³. Pasibaigus karui, po demobilizacijos 1924 m. Lenkijos kariuomenėje buvo 40 KP. 1937 m. Lenkijos kariuomenėje buvo 11 kavalerijos brigadų: 5 brigados po 4 pulkus ir po 16 lauko artilerijos pabūklų, 6 brigados po 3 pulkus ir po 12 lauko artilerijos pabūklų. Trys kavalerijos brigados (I, XII ir XVII) išformuotos, viena – reorganizuota į motorizuotąją¹⁵⁴. Tiek pat (40) kavalerijos pulkų išliko iki pat Antrojo pasaulinio karo pradžios, tačiau 3 iš jų buvo motorizuoti ir priklausė dviem motorizuotosioms brigadoms. Dar vieną kavalerijos pulką (kurį sudarė 8 eskadronai, o ne 4 etatiniai) ir 12 kavalerijos eskadronų suformavo Pasienio apsaugos korpusas. 1939 m. iš mobilizuotų karių, viršijus numatytą etatinį jų skaičių, buvo suformuoti 3 rezerviniai ulonų pulkai ir sujungti į rezervinę Volkovysko kavalerijos brigadą.

Taigi XX a. 4-ajame dešimtmetyje, remiantis Lietuvos karine spauda, kuri atspindi ir Lietuvos karininkų žinias bei požiūrį į kavaleriją, taikos metu Jugoslavijos kariuomenėje pėstininkų batalionų ir kavalerijos eska-

¹⁵¹ Lenkų kariuomenės sudėtis. *Mūsų žinynas*, 1939, t. XXXVI, Nr. 5, p. 819.

¹⁵² Lenkų kavalerija, 1936 m. LCVA, f. 1326, ap. 1, b. 239, l. 50–54.

¹⁵³ Kavalerijos perorganizavimo projektas, 1933 m. rugsėjo 16 d. LCVA, f. 1326, ap. 1, b. 163, l. 207.

¹⁵⁴ Pawłowski, T. *Armia marszałka Śmigłego. Idea rozbudowy Wojska Polskiego 1935–1939*. Warszawa, 2009, s. 244, 250.

dronų santykis^{155*} buvo 4 ir 1 (160:40), Švedijos – 3 ir 1 (52 : 17), Portugalijos – 1,7 ir 1 (60 : 36), Bulgarijos – 3,6 ir 1 (108 : 30), Suomijos – 3,25 ir 1 (26 : 8), Latvijos – 7 ir 1 (28 : 4), Estijos – 6,3 ir 1 (19 : 3), Lenkijos – 1,2 ir 1 (323 : 273)^{156**} ir t. t. Tuo metu Lietuvos kariuomenėje 21 pėstininkų batalionui teko 12 eskadronų (3 KP po 4 kardų eskadronus), t. y. santykis buvo 1,75 ir 1. Svarbu pabrėžti, kad priešai ir tikėtinas karo pobūdis, be šalies ūkinių ir komunikacijų infrastruktūros galimybių, buvo vieni svarbiausių veiksmų, lėmusių kavalerijos kiekį. Ten, kur planuota ginti konkrečias, kai kada net įtvirtintas pozicijas, kavalerijos buvo gerokai mažiau, o kur rengtasi manevriniam karui – daugiau.

Teritorinė kavalerija: šauliai dragūnai

Apie teritorinės kavalerijos sudarymą Lietuvoje svarstyta jau XX a. 3-iajame dešimtmetyje. 1928 m. birželio 14 d. krašto apsaugos ministras gen. ltn. Teodoras Daukantas ir Vyriausiojo štabo viršininkas gen. št. plk. Povilas Plechavičius kreipėsi į Lietuvos Vyriausybę: „[Š]iuo laiku daugiausiai galimas mūsų priešas yra lenkai. Okupuotam Vilniaus krašte jie laiko didelį kariuomenės dalių skaičių. <...> Be kitų ginklų rūšių kariuomenės dalių, lenkai okupuotame krašte laiko 6 kavalerijos pulkus su raitąja artilerija. Tokia kavalerijos masė, kilus ginkluotam konfliktui, galėtų mums daug pakenkti, ypač pirmomis karo dienomis, nes įsiveržusi į mūsų kraštą trukdytų mobilizaciją, sunaikintų ryšių ir susisiekimo priemones, sukeltų paniką gyventojų tarpe, padarytų mums daug materialinių nuostolių ir t. t.“¹⁵⁷

¹⁵⁵ *Tekste nurodytas pėstininkų batalionų ir kavalerijos eskadronų skaičius Europos valstybių kariuomenėse tarpukariu nėra visiškai tikslus dėl dviejų priežasčių: 1) dauguma duomenų paimti ne iš archyvinių dokumentų, o iš periodinių leidinių; 2) ne visada pavyko nustatyti, ar ten pateiktas bendras kariuomenėje suformuotų (t. y. su kulkosvaidžių, technikos, štabo ir kt. eskadronais), ar tik raitelių, vadinamųjų kardų, eskadronų skaičius.

¹⁵⁶ **Kaip minėta, pastarasis santykis neatitinka faktinės padėties, nes 37 KP – 148 kardų eskadronai.

¹⁵⁷ Krašto apsaugos ministerijos 1928 m. birželio 14 d. raštas Ministerių kabinetui. LCVA, f. 929, ap. 5, b. 316, l. 42.

Toliau buvo dėstoma, kad tokias gausias Lenkijos kariuomenės kavalerijos pajėgas galėtų atremti stipri Lietuvos kavalerija.

Tačiau Lietuvos ekonominė padėtis neleido taikos metu išlaikyti daugiau kaip 2 KP, o tiek buvo tikrai per mažai, žinant lenkų pajėgų dydį, kad galima būtų ilgai priešintis gausesnei prieš kavalerijai. Tų dviejų pulkų vargu ar būtų pakakę Lietuvos kariuomenės mobilizacijai pridengti. Sąlygos (ilga siena su kaimynine valstybe ir tai, kad Lenkijos pajėgos buvo judrios) vertė ieškoti sprendimo. Karo atveju greitai padidinti kavaleriją sunku, ypač neturint tinkamai parengtų karių ir žirgų, o kavalerijos veiksmams, atsižvelgiant į Lietuvos kariuomenės operatyvinius sumanymus, turėtų išskirtinę svarbą būtent karo pradžioje, t. y. kai reiktų užtikrinti priedangą. Konstatuota, kad, net ir turint pakankamai parengtą kavalerijos atsargos karių (jeigu pavyktų per 3–4 d. juos mobilizuoti), problema nebūtų išspręsta – iš gyventojų rekvizuoti žirgai dar ilgai, kol būtų išmokyti, netiktų kautynėms¹⁵⁸.

Šaulių dragūnų būrys, 1930 m. dalyvavęs Tverų šaulių pratybose (LCVA)

¹⁵⁸ Krašto apsaugos ministerijos 1928 m. birželio 14 d. raštas Ministerių kabinetui. LCVA, f. 929, ap. 5, b. 316, l. 42.

Kavalerijos žirgū parengti reikėjo mažiausiai pusmečio¹⁵⁹. Todėl karinė vadovybė, vadovaudamasi Karo tarybos sprendimu, pasiūlė kurti teritorinius kavalerijos dalinius ir pavadinti juos *Mirties Husarais*. Tokiu atveju buvo tikimasi: a) turėti apie 2 400 paruoštų atsargos kavaleristų su žirgais (skaičiavimas paremtas teorine prielaida, kad pusė iš 4 800 tuo metu buvusių atsargos kavaleristų stotų į dalinį *Mirties Husarai*); b) gerokai padidinti Lietuvos kavalerijos kovinę vertę, nors teritorinės kavalerijos vertė vis tiek būtų buvusi menkesnė nei reguliariųjų dalinių, tačiau dėl pigumo (vidutiniškai reguliariųjų pajėgų kavalerijos kario su žirgu ir visa ekipuote išlaikymas per metus kainavo apie 2 695 Lt, o *Mirties Husaro* – 159 Lt, t. y. 17 kartų pigiau) galima turėti kur kas daugiau kavaleristų; c) kad teritorinė kavalerijos struktūra labai paspartins pajėgų mobilizaciją; d) kad tokia struktūra padės pagerinti žirgū laikymo krašte kokybę¹⁶⁰. Parengtame *Mirties Husarų statute* buvo numatyta į tarnybą priimti atsargos kavaleristus iki 45 m. teritoriniu principu, atsižvelgiant į Lietuvos administracinių suskirstymą, turėjo būti formuojami skyriai, būriai, šimtinės, rinktinės ir pulkai. Planuota, kad skyriaus formavimo teritorijos spindulys nesiektų toliau kaip 20 km (apskaičiuota, kad Lietuva būtų padalyta į mažiausiai 40 skyrių teritorijas). Tarnauti būtų galėję stoti vyrai, turintys kavalerijai tinkamą žirgą ir ekonomiškai pajėgūs jį išlaikyti, neteisti, tinkantys rikiuotės tarnybai ir gyvenantys ne toliau kaip 20 km nuo skyriaus rinkimosi vietos. Į tarnybą planuota priimti 5 metams, suteikiant galimybę terminą pratęsti, įstojusiems į tarnybą kasmet (5 metus) mokėti po 300 Lt žirgū išlaikyti, duoti kavalerijos balną su reikiamaisiais priedais ir kavaleristo kardą. Be to, buvo numatyta mokėti atlyginimus: eiliniam husarui – 18 Lt per metus, skyrininkui – 5 Lt per mėnesį, būrininkui – 8 Lt per mėnesį, karininkui šimtininkui – 50 Lt per mėnesį, karininkui rinktinės vadui – 70 Lt per mėnesį, karininkui pulko vadui – 100 Lt per mėnesį. Visi uniformą, kurią galėjo nešioti ir ne tarnybos metu, įsigyti turėjo savo lėšomis, o mokymuose per metus su žirgu dalyvauti ne mažiau kaip 150 val.¹⁶¹

¹⁵⁹ Širmulys, A. Vyrai, baltokim žirgus! *Trimitas*, 1935, vasario 21, Nr. 8, p. 136.

¹⁶⁰ Krašto apsaugos ministerijos 1928 m. birželio 14 d. raštas Ministerių kabinetui. LCVA, f. 929, ap. 5, b. 316, l. 42.

¹⁶¹ Laikinis *Mirties Husarų* statutus. Projektas, 1928 m. LCVA, f. 929, ap. 5, b. 316, l. 44–49.

Vis dėlto kol kas turimi duomenys neleidžia teigti, kad aptartas Mirties Husarų teritorinės kavalerijos projektas buvo įgyvendintas, nors toliau išdėstyti faktai rodo, kad teritorinės kavalerijos sumanymą imtasi įgyvendinti pasitelkus Lietuvos šaulių sąjungos struktūrą.

Tarpukariu tikėtasi, kad karo pradžioje prieš kavaleriją stengsis sutrukdyti vykdyti mobilizaciją, terorizuos gyventojus, naikins ryšių priemones. Sulaikyti prieš kavalerijos įsiveržimą, ją persekioti ir neutralizuoti, dengti savo pajėgų mobilizaciją, prasivežti į prieš užnugarį, sparčiai veržtis persekiojant priešininką po pergalės mūšyje, aktyviai veikti savo ir prieš pajėgų sparnuose, taip pat priešininko užnugaryje galėjo tik stiprūs kavalerijos daliniai. Todėl buvo būtina jau taikos metu organizuoti kavalerijos dalinius ir rezervą, kad karo atveju juos operatyviai galima būtų mobilizuoti. Šiems tikslams įgyvendinti siūlyta plėtoti „tautiškais pagrindais organizuojamus tik iš kavalerijos atsargos karių teritorinius raitininkus“. Iš tokių savanorių, aprūpintų karabinais, kardais, pikėmis, balnais, kamanomis, uniformomis, suformuoti kelis kavalerijos pulkus. Preliminariai buvo suskaičiuota, kad per metus toks kavaleristas kainuotų apie 90 Lt, arba 30 kartų pigiau negu reguliariųjų kavalerijos dalinių karys. Taip pat siūlyta tokiems atsargos kavaleristams iki metų sutrumpinti būtinąją karo tarnybą, o šalyje išplėtojus raitelių rezervą, kavalerijos dalinius aprūpinti automatiniais ginklais, šarvuočiais ir arterija. Jie turėjo būti tiesiogiai pavaldūs kariuomenės, o ne pėstininkų divizijų vadovybei. Aprūpinti naujais ginkluote, disponuojantys didele ugnies galia kavalerijos daliniai turėjo būti judrūs kaip pėstininkai. Divizijose iš raitųjų žvalgų komandų siūlyta formuoti atskirus, kad ir menkesnės ugnies galios, eskadronus¹⁶².

Teritorinė šaulių dragūnų struktūra buvo sukurta ir gana plačiai veikė. Lietuvos šaulių sąjungos štabe buvo karininkas šaulių dragūnų reikalams¹⁶³. 1930 m. rugsėjo 25–29 d. didžiuosiuose kariuomenės manevruose dalyvavo 3 šaulių dragūnų eskadronai ir 1 šaulių pėstininkų kuopa¹⁶⁴. 1931 m. spaudoje dėstyta, kad „numatant, ištikus karui, nieku kitu nepakeičiamų raitininkų pareigų ir sunkumą juos komplektuojant, kilo sumanymas ruošti didesnę skaičių tinkamų karo tarnybai raitininkų, stei-

¹⁶² Kurkietis, J. Šaulių raitininkų reikšmė. *Kardas*, 1932, balandis, Nr. 4 (36), p. 50–51.

¹⁶³ Sportas. *Trimitas*, 1938, kovo 31, Nr. 13 (902), p. 328.

¹⁶⁴ Iš šaulių gyvenimo. *Trimitas*, 1930, spalio 2, Nr. 40, p. 829.

Marijampolės šauliai dragūnai, vadovaujami 2-ojo KP karininkų, išvyksta į mokymus. XX a. 4-asis dešimtmetis (LCVA)

giant prie šaulių organizacijos vietos teritorinę kavaleriją. Šios kavalerijos vardas visuomenėje ne pirmas kartas yra girdimas ir įvairiai komentuojamas: šauliais-raiteliais, mirties husarais ir kitais vardais. Bet dabar jau yra nusistojęs šaulių dragūnų vardas¹⁶⁵. 1931 m. buvo patvirtinta 60 val. šaulių dragūnų mokymo programa¹⁶⁶. 1932 m. *Trimitas* rašoma: „Šiandien yra gražios progos prikelti raitelius iš amžių miego ir suburti juos šaulių dragūnų eilėse, nes raitųjų vyrų kadru mūsų tauta reikalinga. Jie gali turėti didelės reikšmės ateities žygiuose Vilniui ir okupuotosioms Lietuvos žemėms vaduoti. Šaulių dragūnų uždaviniai platūs ir nelengvi.“¹⁶⁷ Šauliai dragūnai tarnauti pasižadėdavo 2–6 m. Kavalerijos viršininkas reikalavo, kad dragūnų eskadronai nuolatos būtų pasiruošę mobilizacijai (visos sudėties ir su savo žirgais)¹⁶⁸.

Apie 1935 m. buvo siūloma prie kiekvieno LŠS būrio įsteigti 6–8 šaulių raitelių padalinį, pusė iš jų būtų mobilizuojami šauliai, tada kiekvienoje rinktinėje taikos metu būtų 223 raiteliai, karo metu – 113, LŠS atitinkamai – 4 460 ir 2 250 raitųjų šaulių. Taikos metu raitųjų šaulių padaliniuose atsargos kariai, tarnavę kavalerijos daliniuose, atnaujintų žinias, palaikytų jojimo įgūdžius, o tarnavę pėstininkais – išmokytų jojimo technikos ir ka-

¹⁶⁵ Kurklietis, J. Šauliai-dragūnai. *Trimitas*, 1931, gegužės 7, Nr. 19, p. 366.

¹⁶⁶ LŠS šaulių dragūnų pozityvios tarnybos programa, 1931 m. birželio 16 d. LCVA, f. 561, ap. 18, b. 101, l. 1–5 apv. l.

¹⁶⁷ Kurklietis, J. Senovės lietuvių raitininkai. *Trimitas*, 1932, sausio 1, Nr. 1, p. 8.

¹⁶⁸ LŠS vado 1935 m. kovo 26 d. įsakymas I, VI ir XIV rinktinių vadams. LCVA, f. 561, ap. 2, b. 859, l. 121.

valerijos veikimo taktikos. Mobilizacijos atveju turėjo būti skiriami į kavalerijos ir artilerijos dalinius. Buvo svarbu ir tai, kad raitieji šauliai jau taikos metu rengtų savo žirgus veiksams kariuomenės kavalerijos daliniuose. Šaulius siūlyta aprūpinti balnais ir kamanomis, kurie taptų jų nuosavybe, o nemobilizuojamiems – dar išduoti karabinius ir kardus¹⁶⁹. 1939 m. kovo 31 d. duomenimis, LŠS iš viso priklausė 1 417 šaulių raitelių, daugiausiai raitelių buvo I Kauno – 120, III Telšių – 119, VI Ukmergės – 130, XIV Marijampolės – 128, XVIII Biržų – 100 – rinktinėse¹⁷⁰. Tais pačiais 1939 m. LŠS 20-mečio šventėje Kaune dalyvavo 294 šauliai raiteliai¹⁷¹.

Šaulių uniformų sagos buvo vienodos – kariuomenės pavyzdžio, o įsiuvų spalva skyrėsi: šaulių pėstininkų – geltona, šaulių raitelių ir dragūnų – balta¹⁷². Atskiruose raitelių daliniuose tarnaujantiems ant kelnų iš abiejų balto įsiuvo pusių turėjo būti užsiuvami tamsiai žalios spalvos antsiuvai – dvi 2,5 cm pločio juostelės¹⁷³. Taigi skiriamasis šaulių dragūnų uniformos akcentas buvo žali antsiuvai¹⁷⁴.

Spaudoje agituota: „Šauliai ats. kavaleristai ir kurie tik jaučia savyje noro būti raitininku, visi į šaulius dragūnus. Atgaivinkime senovės raitiją.“¹⁷⁵ Buvo raginama, prie šaulių būrių leidus steigti šaulių dragūnų skyrius: „Kas turime žirgus, visi stokime į šaulių dragūnų eiles.“¹⁷⁶ Šios agitacinės citatos paimtos iš 1935 ir 1937 m. *Trimito*, t. y. kai jau veikė teritorinių dragūnų tarnyba.

¹⁶⁹ Šaulių raitelių [1935 m.]. LCVA, f. 561, ap. 2, b. 859, l. 179–181.

¹⁷⁰ II Utenos – 19, IV Tauragės – 62, V Trakų – 78, VII Šiaulių – 72, VIII Vilkaviškio – 22, IX Seinų – 90, X Rokiškio – 92, XI Rasienių – 32, XII Panevėžio – 88, XIII Mažeikių – 41, XV Kretingos – 44, XVI Kėdainių – 55, XVII Šakių – 48, XIX Alytaus – 88, XXI Zarasų – 9 šauliai raiteliai: Kavalerijos štabo viršininkui, 1939 m. kovo 31 d. LCVA, f. 561, ap. 18, b. 181, l. 19.

¹⁷¹ LŠS 20-čio šventėje dalyvavusių šaulių žinios, 1939 m. liepos 30 d. LCVA, f. 561, ap. 2, b. 4484, l. 1.

¹⁷² LŠS štabo paliepimai ir pranešimai, 1935 m. gruodžio 17 d. *Trimitas*, 1935, gruodžio 20, Nr. 51–52 (784–785), p. 964.

¹⁷³ Įsakymas Šaulių sąjungai Nr. 24, Kaunas, 1935 m. gruodžio 17 d. *Trimitas*, 1935, gruodžio 20, Nr. 51–52 (784–785), p. 964.

¹⁷⁴ Iš šaulių gyvenimo. *Trimitas*, 1935, kovo 14, Nr. 11, p. 197.

¹⁷⁵ Širmulys, A. Vyrai, balnokim žirgus! *Trimitas*, 1935, vasario 21, Nr. 8, p. 136.

¹⁷⁶ Petrulionis, J. Šauliai dragūnai. *Trimitas*, 1937, liepos 8, Nr. 27 (864), p. 647.

Šaulių dragūnų būrys apie 1934 m. (LCVA)

Šaulių savaitraštyje gausu trumpų žinučių apie šaulių dragūnų būrių steigimą, parodus ir kitą veiklą. 1935 m. Giedraičiuose įsikūrė šaulių dragūnų būrys¹⁷⁷, 1937 m. Kretingalėje – šaulių dragūnų skyrius¹⁷⁸. 1938 m. pradžioje Endriejavo šaulių būrys organizavo „raitųjų šaulių dragūnų“ grandį¹⁷⁹. Ilgakiemyje planuota steigti šaulių dragūnų skyrių¹⁸⁰ ir t. t. Šauliai dragūnai dalyvaudavo specialiuose šaulių padalinių manevruose¹⁸¹, o manevruose kartu su reguliariosios kariuomenės daliniais – teritoriniai dragūnai ir raitieji šauliai¹⁸². Štai 1937 m. šauliai dragūnai dalyvavo šventiniame parade ant Šatrijos kalno vykusioje Žemaičių dienų šventėje¹⁸³. Apskritai periodinėje spaudoje LSS priklausantys kavaleristai buvo vadinami įvairiai: „raitieji šauliai dragūnai“, „šauliai dragūnai“, „raitieji šauliai“, „raiteliai dragūnai“ arba tiesiog „dragūnai“.

¹⁷⁷ Iš šaulių gyvenimo. *Trimitas*, 1937, liepos 15, Nr. 28 (865), p. 666.

¹⁷⁸ Iš šaulių gyvenimo. *Trimitas*, 1937, liepos 2, Nr. 26 (863), p. 619.

¹⁷⁹ Iš šaulių gyvenimo. *Trimitas*, 1938, kovo 3, Nr. 9 (898), p. 229.

¹⁸⁰ Iš šaulių gyvenimo. *Trimitas*, 1938, gegužės 19, Nr. 20 (909), p. 494.

¹⁸¹ Kl. M. Šaulių manevrai. *Trimitas*, 1937, rugsėjo 30, Nr. 39 (876), p. 922.

¹⁸² Iš karių gyvenimo. *Trimitas*, 1937, kovo 11, Nr. 10 (847), p. 237.

¹⁸³ Įvairios žinios. *Trimitas*, 1937, birželio 17, Nr. 24 (861), p. 570.

Teritorinių dragūnų tarnyba

Teritorinių dragūnų įstatymas buvo priimtas 1934 m. gegužės 1 d.¹⁸⁴ Į šią tarnybą buvo imami vyrai, privalantys atlikti karo prievolę ir tinkami tarnauti kavalerijoje. Visi norintieji prašymus teikdavo apskričių komendantams, o tarnaujantys – pulkų vadams. Pretendentai turėjo turėti sąlygas laikyti žirgą. Priimti dragūnai 7 mėn. tarnaudavo reguliariosios kariuomenės kavalerijos pulkuose, paskui buvo paleidžiami 7 m. lygtinių atostogų, tačiau jų metu bet kada galėjo būti pašaukti tęsti tarnybos. Kiekvienas dragūnas gaudavo uniformą, žirgą, balną, pakinktus ir kardą. Žirgą galėjo naudoti ir ūkio darbams dirbti¹⁸⁵. Pasibaigus 7 mėn. intensyviems mokymams pulke (puluose tarnaudavo ne 7, o 18 mėn.), dragūnai, lydimi karininko, vykdavo į savo apskričių komendantūras. Jei iki komendantūros būdavo ne daugiau kaip 2 dienos žygio, dragūnai vykdavo raiti, jei daugiau – traukiniu. Apskričių komendantūrose jie užsiregistruodavo ir galėdavo grįžti namo. Ne tarnybos metu dragūnai uniformą dėvėti ir ginklą nešiotis galėjo šventadieniais, per įvairias šventes, savo vestuvių proga, vykdami pas vadą ir jam leidus. Kasmet dragūnai 1 mėn. (rugsėji–spalį) dalyvaudavo mokymuose. Po 7 m. dragūnas turėdavo gražinti ginklus, o jei sveikata leisdavo ir norėdavo turėti tarnybą, galėjo pratęsti ją dar 3 m. Susirgęs žirgas buvo gydomas už kariuomenės lėšas, bet jei tai nutikdavo dėl nepriežiūros, atsakyti turėjo dragūnas. Jis buvo įpareigotas savo žirgą tinkamai šerti ir prajodinėti, nenualinti jo fiziniu darbu. Tarnybai tinkamais buvo laikomi vyrai, kurie per metus sumokėdavo ne mažiau kaip 100 Lt žemės mokesčio arba kurių tėvai ar globėjai raštu įsipareigodavo išlaikyti žirgą ir kasmet sumokėti ne mažiau kaip 150 Lt žemės mokesčio¹⁸⁶. Už 1 ha žemės, priklausomai nuo jos kokybės, buvo mokama nuo 9 iki 1,5 Lt žemės mokesčio kasmet, taigi norintis tapti dragūnu asmuo turėjo turėti apie 22 ha, o jo tėvas arba globėjas – apie 33 ha žemės. Tai maždaug atitiko Lietuvos vidutinio ūkininko valdomos žemės ploto dydį. Ši ūkininkų kategorija buvo gausiausia ir viena svarbiausių valdžios atramų visuomenėje¹⁸⁷. 1935 m. patvirtintose Dragūnų tarnybos įstatymui vykdyti

¹⁸⁴ Dragūnų tarnybos įstatymas. *Vyriausybės žinios*, Kaunas, 1934, Nr. 442, p. 1–2.

¹⁸⁵ Statkus, V. *Lietuvos ginkluotos pajėgos 1918–1940 m.* Chicago, 1986, p. 152–153.

¹⁸⁶ Michelevičius, B. Mūsų dragūnai. *Karys*, 1935, Nr. 35, p. 803–804.

¹⁸⁷ Žemės ūkio surašymo duomenimis, Lietuvoje buvo 4 318 514 ha žemės, kuri priklausė

taisyklėse¹⁸⁸ buvo smulkiai reglamentuota tarnyba.

Teritoriniams dragūnams buvo perkami 3–5 m. vietinių veislių žirgai, tinkami darbui ir jojimui, vidutinio aukščio, atsižvelgiant į raitelių, kuriems bus perduotas žirgas, ūgį¹⁸⁹. Kai kurie dragūnai tarnauti stodavo su savo žirgais ir tik pulkuose atlikdavo karinį rengimą. Tokiais atvejais kariuomenė sumokėdavo už žirgą¹⁹⁰, t. y. iš dragūno jį nupirkdavo¹⁹¹. Bendrąja tvarka dragūnai išsirinkdavo sau žirgus iš pasiūlytų¹⁹². 1939 m. buvo planuojama teritoriniams dragūnams nupirkti 100 žirgų¹⁹³. *Karyje* buvo smulkiai išdėstytos dragūnams duotų žirgų priežiūros taisyklės: kaip ir kuo juos šerti, valyti, kokiose patalpose laikyti, taip pat kaip prižiūrėti išduotus ginklus, uniformą ir kitą karinį turtą¹⁹⁴. Gerai žirgus ir patikėtą karinį turtą prižiūrintiems dragūnams buvo mokamos premijos iki 50 Lt¹⁹⁵. Po 7 m. lygtinių atostogų žirgas ir visas turtas tapdavo kario nuosavybe. Dragūnas, neištarnavęs nustatyto laiko, turėjo grąžinti žirgą, ginklus, balną, šarvus ir atlikti karo prievolę bendrąja tvarka¹⁹⁶.

1934 m. kiekvieną dragūnų būrį turėjo sudaryti 50 karių: 1 karininkas, 1 būrininkas, 2 skyrininkai, 28 grandies kardų kariai, 16 lengvųjų kulkosvaidžių grandies karių, ūkvedys-pašarininkas ir žirgų kaustytojas. Būrys turėjo būti ginkluotas 47 karabinais, 2 lengvaisiais kulkosvaidžiais, 1 pistoletu, 50 kardų (skirti pikių nenumatyta), turėti 50 šalmu, 730 šovinių,

ūkiam, žemės mokesčio buvo surenkama apie 19,1 mln. Lt. Už 1 ha buvo mokama apie 4,42 Lt mokesčio: *Lietuvių enciklopedija*, t. XV. Vilnius, 1991, p. 182, 224.

¹⁸⁸ Dragūnų tarnybos įstatymui vykdyti taisyklės. *Vyriausybės žinios*, Kaunas, 1935, Nr. 498, p. 4–12.

¹⁸⁹ Garbenis. Dragūno arklio, šarvų, uniformos priežiūra ir naudojimas. *Karys*, 1936, kovo 5, Nr. 10 (887), p. 231.

¹⁹⁰ Michelevičius, B. Dragūnas – arklio mylėtojas. *Karys*, 1936, sausio 23, Nr. 4 (879), p. 80.

¹⁹¹ 1-ojo KP vado 1937 m. rugsėjo 23 d. raportas. LCVA, f. 1326, ap. 1, b. 274, l. 83.

¹⁹² 2-ojo KP vado 1937 m. spalio 11 d. raportas. LCVA, f. 1326, ap. 1, b. 274, l. 88.

¹⁹³ Kariuomenės štabo IV skyriaus viršininkui, žinios apie arklių pirkimą 1939 m. LCVA, f. 929, ap. 9, b. 209, l. 17.

¹⁹⁴ Vilkutaitis. Dragūne, tavo uždavinys ir pareigos grįžus namo. *Karys*, 1934, lapkričio 2, Nr. 44 (815), p. 910–911; Garbenis. Dragūno arklio, šarvų, uniformos priežiūra ir naudojimas. *Karys*, 1936, kovo 5, Nr. 10 (887), p. 231–232.

¹⁹⁵ Kavalerijos viršininkas, 1937 m. rugpjūčio 3 d. LCVA, f. 1326, ap. 1, b. 274, l. 68.

¹⁹⁶ Statkus, V. *Lietuvos ginkluotos pajėgos 1918–1940 m.* Chicago, 1986, p. 865–866.

4 žiūronus, 4 kompasus, 75 kavalerijos šovinykus, 2 optinius taikiklius, 1 raketsvaidį, 2 balnus kroviniui (su šovinykais ir apkabomis), 8 lengvojo kulkosvaidžio šovinykus su apkabomis. Prieš kautynes kiekvienas kardu grandies karys būtų gavęs 150 šovinių, visi kiti – po 75, lengviesiems kulkosvaidžiams – po 900 šovinių. Visi kariai turėjo būti aprūpinti dujokaukėmis¹⁹⁷. Būriui buvo numatyta išduoti 36 pėstininkų kastuvus, 2 sulankstomus pjūklus, 4 žirkles vielai kirpti, 4 mažus pėstininkų kirvius ir t. t.¹⁹⁸ Pagal parengtus teritorinių dragūnų kardu būrio etatus padalinyje turėjo būti 41 karys (1 karininkas, 1 vyresnysis puskarininkis, 3 jaunesnieji puskarininkiai, 6 grandiniai, 30 eilinių) ir 41 žirgas. Pėsti kautynių metu turėjo veikti 28 kariai, likusieji būtų likę saugoti žirgų¹⁹⁹. Vėlesniais metais dragūnų būrių karių skaičius buvo sumažintas, tačiau suplanuoti dviejų tipų būriai – raitųjų žvalgų ir divizijų lengvųjų rinktinių.

1934 m. planuota suformuoti 2, 1935 m. – 4, o 1936–1940 m. kasmet po 6 teritorinių dragūnų būrius²⁰⁰, taigi iš viso per 7 m. – 36 teritorinių dragūnų būrius. Apskritai per 7 m. (1935–1941 m.) numatyta visoje Lietuvoje, išskyrus Klaipėdos kraštą, suformuoti 36 dragūnų būrius po 34 arba 51 karį, iš viso juose būtų buvę 1 292 vyrai. Tikėtasi turėti dragūnų 4 raitųjų žvalgų būriams po 51 karį ir 1 088 dragūnus 4 DLR (iš 8 būrių po 34 karius)²⁰¹. Tačiau faktiškai planų įgyvendinti nepavyko, nes 1934 m. į teritorinius dragūnus buvo priimti 72 vyrai, 1935 m. – 13, o 1936 m. – 42, per 3 m. iš viso – 127 dragūnai²⁰², taigi beveik 4 būriai, nors planuota suformuoti 12. Sudariusi planą karinė vadovybė 1935 m. tikėjosi surinkti apie 200 dragūnų, o surinkta tik 100, 1936 m. planuota priimti 220–225 dragūnus, tačiau buvo priimti tik 98. 1936 m. pabaigoje tikėtasi turėti 370 dragūnų, o buvo viso labo 133, t. y. 36 % numatyto skaičiaus. Dvejų metų (1935–1936 m.) patirtis parodė, kad „nei naujokai, nei kavalerijos atsargos

¹⁹⁷ Dragūnų būrio ginklavimo turto lentelė, 1934 m. gruodžio 1 d. LCVA, f. 1326, ap. 1, b. 184, l. 51.

¹⁹⁸ Dragūnų būrio techniško turto lentelė, 1934 m. gruodžio 1 d. LCVA, f. 1326, ap. 1, b. 184, l. 53.

¹⁹⁹ Dragūnų kardu būrio sudėtis. Priedas Nr. 1 prie Laikino dragūnų statuto. LCVA, f. 561, ap. 18, b. 101, l. 215.

²⁰⁰ Tiekimų viršininkui, 1934 m. gegužės 25 d. LCVA, f. 1, ap. 1, b. 398, l. 24.

²⁰¹ Pranešimas dragūnų formavimo reikalu, 1937 m. LCVA, f. 929, ap. 5, b. 509, l. 12.

²⁰² Kavalerijos štabo 1937 m. vasario 19 d. raportas. LCVA, f. 929, ap. 5, b. 509, l. 8.

kareiviai dragūnais tarnauti nenori“. Karinė vadovybė konstatavo: 1) apskričių komendantai negalėjo surinkti į dragūnų tarnybą numatyto naujokų skaičiaus; 2) per 7 mėn. tarnybos kariuomenėje labai daug dragūnų „nubyrėdavo“, 1936 m. atsisakė tarnauti apie 61 %; 3) kavalerijos atsargos kariai į dragūnų tarnybą nestojo. Buvo įvardytos penkios priežastys: 1) vyrų nenoras 7 m. įsipareigoti kariuomenei ir kasmet 1 mėn. dalyvauti kariniuose mokymuose; 2) baimė prisiimti atsakomybę už valdišką turtą, žirgą, jo reikmenis ir ginklus; 3) per menka materialinė motyvacija; 4) patriotizmo ir karingumo stoka; 5) propagandos trūkumas²⁰³. Žinoma, svarbu pažymėti, kad teritoriniais dragūnais vyrai galėjo tapti tik tose apskrityse, kuriose karinė vadovybė buvo numačiusi formuoti tokius padalinius²⁰⁴. Be to, teritoriniais dragūnais galėjo tarnauti tik kavalerijos daliniuose atlikę karo tarnybą, norintys tapti dragūnais kitų kariuomenės rūšių kariai turėjo bendra tvarka prašyti, kad juos perkeltų į kavalerijos dalinį²⁰⁵. 1936 m. rugsėjo mėn. buvo pašaukti vienam mėnesiui visi lygtinių atostogų išleisti ir atsargos teritoriniai dragūnai²⁰⁶. 1936 m. rugsėjo 8 d. Gaižiūnų poligone vyko Tautos šventė. Jos metu parade kartu su visais kavalerijos pulkais dalyvavo ir teritorinių dragūnų eskadronas²⁰⁷.

1937 m. pavasarį iš 11 Ukmergės apskrityje pašauktų atlikti karo prievolės ir pareiškusių norą tapti teritoriniais dragūnais tinkamais buvo pripažinti tik 2 asmenys, nes dauguma neturėjo pakankamai žemės ir nemo-kėjo nustatyto minimalaus žemės mokesčio²⁰⁸. 1937 m. Mažeikių apskrities komendantas Kavalerijos štabui pranešė, kad tais metais norinčių stoti į teritorinių dragūnų tarnybą neatsirado²⁰⁹, tą patį pranešė Tauragės²¹⁰, Tel-

²⁰³ Pranešimas dragūnų formavimo reikalu, 1937 m. LCVA, f. 929, ap. 5, b. 509, l. 12–14.

²⁰⁴ Patarimai. *Trimitas*, 1935, rugpjūčio 29, Nr. 35 (768), p. 641.

²⁰⁵ Kavalerijos štabo viršininko 1937 m. vasario 5 d. raštas 1-ojo PP vadui. LCVA, f. 1326, ap. 1, b. 274, l. 22.

²⁰⁶ Iš karių gyvenimo. *Trimitas*, 1936, rugsėjo 3, Nr. 36 (821), p. 865.

²⁰⁷ Iš karių gyvenimo. *Trimitas*, 1936, rugsėjo 10, Nr. 37 (822), p. 890.

²⁰⁸ Ukmergės apskrities 1937 m. pavasario įkadravimo norinčių būti dragūnais žinios, 1937 m. sausio 12 d. LCVA, f. 1326, ap. 1, b. 274, l. 6–9.

²⁰⁹ Mažeikių apskrities komendanto 1937 m. sausio 13 d. raportas. LCVA, f. 1326, ap. 1, b. 274, l. 10.

²¹⁰ Tauragės apskrities komendanto 1937 m. sausio 15 d. raportas. LCVA, f. 1326, ap. 1, b. 274, l. 11.

šių²¹¹, Kauno²¹² apskrities komendantai, Kretingos apskrityje tokių buvo 14²¹³, Šiaulių apskrityje – 11²¹⁴, Marijampolės – 4²¹⁵, Šakių – 4²¹⁶, Rokiškio – 5²¹⁷. Kavalerijos štabas 1937 m. apskričių komendantus informavo, kad teritorinių dragūnų tarnybai iš pasiūlytųjų Kretingos apskrityje tiko 10, Šiaulių – 7, Utenos – 3, Alytaus – 1, Vilkaviškio – 2, Šakių – 4, Ukmergės – 1, Rokiškio – 5, Raseinių – 1, Panevėžio – 13, Marijampolės – 4, Biržų – 5 vyrai²¹⁸. 1937 m. rugsėjį į 3-iąją KP iš Tauragės, Šiaulių ir Raseinių apskričių į karinius pratimus atvyko 50 dragūnų su 49 žirgais, o turėjo atvykti 52 dragūnai²¹⁹. Į 1-ąją KP iš Panevėžio ir Ukmergės apskričių atvyko 46 dragūnai su žirgais, nors turėjo atvykti 55²²⁰, o į 2-ąją KP atvyko 18 dragūnų su 16 žirgų, kai planuota sulaukti 19 dragūnų su žirgais²²¹. Dalis dragūnų atvyko be žirgų, nes tuo metu gyvuliai sirgo²²². 1-ojo KP štabas raportavo: „Žmonės fiziškai tvirti ir moralė gera. Paliuosuoti du. Arkliai gėrame kūne. Paliuosuotas vienas. Šarvuotė gera.“²²³

1937 m. rudenį, pasibaigus mokymams, naujiesiems teritoriniams dragūnams buvo pasiūlyti seni vokiški balnai, bet šie atsisakė juos imti, esą

²¹¹ Telšių apskrities komendanto 1937 m. sausio 19 d. raportas. LCVA, f. 1326, ap. 1, b. 274, l. 19.

²¹² Kauno miesto ir apskrities komendanto 1937 m. sausio 21 d. raportas. LCVA, f. 1326, ap. 1, b. 274, l. 20.

²¹³ Kretingos apskrities 1937 m. pavasario įkadravimo norinčių būti dragūnais žinios, 1937 m. sausio 19 d. LCVA, f. 1326, ap. 1, b. 274, l. 12–13.

²¹⁴ Šiaulių apskrities 1937 m. pavasario įkadravimo norinčių būti dragūnais žinios, 1937 m. sausio 19 d. LCVA, f. 1326, ap. 1, b. 274, l. 14–16.

²¹⁵ Marijampolės apskrities 1937 m. pavasario įkadravimo norinčių būti dragūnais žinios, 1937 m. sausio 19 d. LCVA, f. 1326, ap. 1, b. 274, l. 18.

²¹⁶ Šakių apskrities 1937 m. pavasario įkadravimo norinčių būti dragūnais žinios, 1937 m. vasario 4 d. LCVA, f. 1326, ap. 1, b. 274, l. 23.

²¹⁷ Rokiškio apskrities komendanto 1937 m. vasario 4 d. raportas. LCVA, f. 1326, ap. 1, b. 274, l. 11.

²¹⁸ Kavalerijos štabas apskričių komendantams 1937 m. vasario 15 d. LCVA, f. 1326, ap. 1, b. 274, l. 29–40.

²¹⁹ 3-iojo KP vado 1937 m. rugsėjo 1 d. raportas. LCVA, f. 1326, ap. 1, b. 274, l. 105.

²²⁰ 1-ojo KP vado 1937 m. rugsėjo 2 d. raportas. LCVA, f. 1326, ap. 1, b. 274, l. 106.

²²¹ 2-ojo KP vado 1937 m. rugsėjo 2 d. raportas. LCVA, f. 1326, ap. 1, b. 274, l. 107.

²²² 3-iojo KP vado 1937 m. rugsėjo 4 d. raportas. LCVA, f. 1326, ap. 1, b. 274, l. 108.

²²³ 1-ojo KP vado 1937 m. rugsėjo 5 d. raportas. LCVA, f. 1326, ap. 1, b. 274, l. 112.

balnai turėtų būti nauji ir tarnauti ilgai²²⁴. Kavalerijos viršininkas lygtinių atostogų išleidžiamiems teritoriniams dragūnams įsakė išduoti lietuviškus balnus ir pabalnes, ne senesnius kaip 1936 m. (pradėti naudoti)²²⁵. 1938 m. 12 apskričių (Panevėžio, Biržų, Rokiškio, Ukmergės, Utenos, Marijampolės, Alytaus, Vilkaviškio, Šakių, Šiaulių, Raseinių ir Kretingos) komendantai į teritorinius dragūnus atrinko 40 kandidatų, balandžio 1 d. tiek vyrų turėjo būti pasiūsta mokyti į 2-ąjį KP²²⁶.

Teritoriniai dragūnai buvo tiesiogiai pavaldūs Kariuomenės štabui, todėl 1938 m. I PD susiruošus atlikti žiemos lauko pratimus, paprašyta, kad kariuomenės vadas pašauktų Panevėžio (36 dragūnus) ir Ukmergės (30 dragūnų) karius dalyvauti 5 d. divizijos mokymuose²²⁷. Kavalerijos viršininkas 1938 m. į pratybas poligone ir rudens manevrus Kariuomenės štabo prašė pašaukti visus lygtinių atostogų išleistus teritorinius dragūnus²²⁸. 1938 m. rudenį į karinius pratimus, kurie turėjo vykti nuo rugpjūčio 19 iki rugsėjo 19 d. Gaižiūnų poligone, buvo planuojama iš 14 apskričių pašaukti 176 teritorinius dragūnus, išleistus lygtinių atostogų²²⁹. Daugumos apskričių dragūnai į poligoną turėjo atvykti geležinkeliu, kelių artimesnių (Panevėžio, Ukmergės, Alytaus ir Seinų) – raiti „žygio tvarka“²³⁰. 1939 m. į karinius pratimus planuota pašaukti 211 teritorinių dragūnų²³¹, mokymai

²²⁴ 3-iojo KP vado 1937 m. spalio 19 d. raportas. LCVA, f. 1326, ap. 1, b. 274, l. 99.

²²⁵ Kavalerijos viršininko 1937 m. spalio 21 d. įsakymas. LCVA, f. 1326, ap. 1, b. 274, l. 100.

²²⁶ Kavalerijos viršininko 1938 m. kovo 9 d. raportas. LCVA, f. 929, ap. 5, b. 538, l. 26, 28.

²²⁷ Kariuomenės štabo III skyriaus 1938 m. sausio 28 d. raportas. LCVA, f. 929, ap. 5, b. 538, l. 22.

²²⁸ Kavalerijos viršininko 1938 m. birželio 11 d. raštas. LCVA, f. 929, ap. 5, b. 538, l. 41.

²²⁹ Iš Tauragės apskrities – 17, Panevėžio – 36, Šiaulių – 39, Marijampolės – 21, Ukmergės – 29, Alytaus – 5, Seinų – 1, Raseinių – 4, Vilkaviškio – 2, Biržų – 5, Šakių – 3, Utenos – 3, Rokiškio – 4, Kretingos – 7 teritoriniai dragūnai, išleisti lygtinių atostogų: Lygtinių atostogų dragūnams karo pratimų šaukti tvarkaraštis, 1938 m. birželio 14 d. LCVA, f. 929, ap. 5, b. 538, l. 38. Nors Alytaus apskrityje gyveno tik 3 teritoriniai dragūnai: Alytaus apskrities komendanto 1938 m. birželio 22 d. raportas. LCVA, f. 929, ap. 5, b. 538, l. 46.

²³⁰ Paleistų dragūnų S. A. sąrašas, 1938 m. LCVA, f. 929, ap. 5, b. 538, l. 42.

²³¹ Iš Biržų apskrities – 7, Panevėžio – 49, Ukmergės – 31, Rokiškio – 8, Utenos – 4, Alytaus – 7, Marijampolės – 22, Seinų – 2, Šakių – 4, Vilkaviškio – 3, Tauragės – 17, Šiaulių – 44, Kretingos – 9, Raseinių – 4 teritoriniai dragūnai: Karinių pratimų atlikti pašauktų teritorinių dragūnų surinkimo, priėmimo ir vykimo į pulkus tvarkaraštis, 1939 m. LCVA,

turėjo vykti rugsėjo 4–28 d.²³² Tačiau dėl kilusio Lenkijos ir Vokietijos karo Lietuvos kariuomenės didieji rudens manevrai buvo atidėti ir teritorinių dragūnų į mokymus įsakyta nešaukti²³³.

1936 m. *Trimite* teigiama: „Tenka manyti, kad dragūnų tarnyba krašte žymiai išsiplės, nes ji naudinga tiek patiems stojantiems į dragūnų tarnybą, tiek kariuomenės ir krašto reikalams.“²³⁴ Tačiau tais pačiais 1936 m. Panevėžio apskrities komendantas pranešė, kad „dėl papildymo Panevėžio apskrities dragūnų būrio iki pilnos etatinės sudėties jau ne kartą buvo raginami ir daromi atskiri pasiūlymai dragūnų tarnybos sąlygoms atitinkantiems kavalerijos atsargos kareiviams stoti į dragūnus, bet ligi šiol [1936 m. – V. J.] šios priemonės žymesnių rezultatų nedavė, ir dragūnų būrio papildymas vyksta gana lėtai. Tas aiškinama dalinai tuom, kad jau atlikę karinę prievolę kavalerijos atsargos kareiviai vengia vėl susirišti su karo tarnyba ir bijo prisiimti atsakomybę už duodamą arklį ir kitą valdišką turtą. Be to, pati dragūnų tarnyba per mažai buvo reklamuojama.“²³⁵

Panevėžio apskrities komendanto teigimu, 1937 m. apskrityje buvo apie 60 jaunuolių, norinčių ir pagal teisės aktus tinkamų būti teritoriniais dragūnais, tačiau užsirašė tik 9. Pasak komendanto, taip nutiko dėl to, kad per mažai žinoma apie teritorinio dragūno tarnybos sąlygas ir nėra propagandos. Komendantas su kiekvienu kandidatu turėjo kalbėtis 10–15 min., aiškindamas šios tarnybos įstatymą. Todėl pasiūlė teritorinių dragūnų tarnybai propaguoti išleisti specialią brošiūrą su nuotraukomis apie kavaleriją. Be to, kiekvienais metais iš KP atvykęs karininkas šiais tikslais galėtų pravesti vietos dragūnų pratybas. Taip būtų skatinami vidutiniai ir pasiturintys ūkininkai ir jų sūnūs rinktis teritorinių dragūnų tarnybą²³⁶.

1938 m. komendanto paminėti sunkumai dėl naujų priėmimo į teritorinių dragūnų tarnybą buvo panašūs į kilusius prieš dvejus metus –

f. 929, ap. 3, b. 1122, l. 11.

²³² Kavalerijos viršininko 1939 m. liepos 29 d. nurodymai dragūnams, esantiems lygtinėse atostogose, kariniams pratimams šaukti. LCVA, f. 929, ap. 3, b. 1122, l. 10–10 apv. l.

²³³ Kariuomenės štabo III skyriaus 1939 m. rugpjūčio 30 d. įsakymas. LCVA, f. 929, ap. 3, b. 1122, l. 17.

²³⁴ Iš karių gyvenimo. *Trimitas*, 1936, rugsėjo 24, Nr. 39 (824), p. 937.

²³⁵ Panevėžio apskrities komendanto 1936 m. sausio 22 d. raportas. LCVA, f. 929, ap. 5, b. 538, l. 45.

²³⁶ 1-ojo KP vado 1937 m. lapkričio 5 d. raportas. LCVA, f. 1326, ap. 1, b. 274, l. 276.

1936 m.²³⁷ Tad I PD vadas, remdamasis Panevėžio apskrities komendanto raportu, 1938 m. kariuomenės vadui pateikė siūlymą: „Laikau būtinu reikalu atkreipti rimtą dėmesį į dragūnų institucijos propagandą, jeigu norima, kad ta institucija nebepasiliktų merdėjanti. Dėl propagandos stokos ne tik nėra pasirinkimo imant naujokus – dragūnus, bet sutinkami dideli sunkumai iš viso pririnkti tų pageidaujama jų skaičių. Atrodo, kad propagandai reikėtų panaudoti gražius spalvotus plakatus, platinti lapelius, raginančius stoti dragūnuosna. Ypatingai reikalinga propaganda tose apskrityse, iš kurių tais metais numatoma imti į dragūnus. Dragūnų tarnybos įstatymą reikėtų papildyti ta prasme, kad dragūnai, važiuodami traukiniais uniformoje, naudojami pravažiavimui tokiomis pat lengvatomis, kaip ir būtiniosios tarnybos kareiviai.“²³⁸

Patyrus nesėkmę formuojant teritorinių dragūnų būrius, buvo susirūpinta propaganda: „Imkim sau toks dragūnų įstatymas. Mums, kariams, labai aiški šio įstatymo reikšmė. Bet ar ji pakankamai aiški tiems, kurie yra svarbiausi šio įstatymo vykdytojai? Turbūt nesuklysiu pasakęs, kad jei būtų organas arba tam tikras biuras, kuris šį įstatymą ir jo teikiamą naudą Lietuvos visuomenei išaiškintų plačiau – dragūnų organizavimo darbas galėtų žymiai prasiplėsti, o drauge ir žymiai palengvėti. <...> O juk turėtų būti organas, kuris pasakytų kiekvienam inteligentui, kad tėvynės labai reikalinga, jog jis baigtų karininkų-aspirantų kursus; tas organas paskatintų didesnio ūkininko sūnų stoti į dragūnų eiles (jei jo apskrityje dragūnai organizuojami) ne dėl asmeniškų išskaičiavimų, bet todėl, kad tuo tėvynei naudingesnis bus.“²³⁹

1937 m. šauktinis iš Šakių apskrities Vitas Urbonavičius atsisakė stoti į teritorinių dragūnų tarnybą motyvuodamas tuo, kad šeimoje yra vienintelis darbingas vyras, o mokymai vyks ne žiemą, t. y. laisvu nuo ūkio darbų laiku, bet rudenį, kai darbymetis. Karys buvo paliktas 2-ajame KP atlikti privalomosios karo tarnybos²⁴⁰. Spaudoje buvo rašoma, kad „mūsų Krekenavos apylinkėj vienas dragūnas tik metai, o jau arklį visai užvaikė. Toks

²³⁷ Panevėžio apskrities komendanto 1938 m. kovo 15 d. raportas. LCVA, f. 929, ap. 5, b. 538, l. 44.

²³⁸ I PD vado 1938 m. kovo 22 d. raportas. LCVA, f. 929, ap. 5, b. 538, l. 43.

²³⁹ Aras, V. Kariškokios propagandos reikalai. *Kardas*, 1935, gegužės 1, Nr. 9 (214), p. 190.

²⁴⁰ 2-ojo KP vado 1937 m. rugsėjo 30 d. raportas. LCVA, f. 1326, ap. 1, b. 274, l. 84.

arklys greit visai netiks kariniams reikalams²⁴¹.

Teritorinių dragūnų tarnybos nepopuliarumą rodo ir klausimas, pateiktas *Trimitė*: „Esu karys dragūnas, vedęs. Ar dėl šeimyninių – ūkiškų – sunkumų galiu būti atleistas nuo kartotinių karo pratimų?“ Buvo išspausdintas ir atsakymas: „Turbūt tamsta atmeni, kokį pasižadėjimą esi davęs, stodamas į dragūnus, ir kokias esi įgijęs teises bei pasiėmęs priedermes. Jei pamiršai, nueik į komendantūrą, kurioje į dragūnus stojai. Ten tamstai visa išaiškins.“²⁴²

1938 m. piliėtis B. K. kreipėsi į karinę vadovybę prašydamas sūnų, 1935 m. tapusį teritoriniu dragūnu, perkelti į kitą vietą, nes, pasak jo, sūnus girtauja, verda naminę, smurtauja ir grasina jį nužudyti. Šio teritorinio dragūno tėvas patvirtino savo įsipareigojimą ir toliau išlaikyti žirgą²⁴³. Nors iki 1939 m. buvo numatyta suformuoti 24 būrius po 36 dragūnus (iš viso surinkti 864 raitelius), 1939 m. vasarą Lietuvoje buvo tik 211 teritorinių dragūnų²⁴⁴, t. y. kiek daugiau nei 6 būriai. Be to, reikia įvertinti tai, kad nuo 1939 m. Lietuvos kariuomenė karo atveju planavo mobilizuoti jau ne 4, o 5 pėstininkų divizijas, taigi ir teritorinių dragūnų reikėjo ne 4, o 5 DLR ir raitųjų žvalgų būriams, t. y. dar 323.

Spaudoje optimistiškai buvo rašoma, kad dragūnų tarnyba prisidės prie jojimo sporto, kuriam pradžia davė šauliai dragūnai ir *Vytijos* raitininkai, Lietuvos kaime plėtojimo²⁴⁵. Pastaroji organizacija buvo įkurta prie Kūno kultūros rūmų, jos pagrindą sudarė kavalerijos karininkai. *Vytija* buvo įkurta jojimo sportui krašte populiarinti²⁴⁶. Tarpukariu buvo aktyviai rūpinamasi žirgų sporto ir apskritai žirgininkystės plėtra, 1924 m. įsteigta Lietuvos raitininkų sąjunga, 1933 m. – *Vytija* – organizacijos, kurios turės atgaivinti „raitelio dvasią“, puoselėti tautines tradicijas²⁴⁷. Dragūnams kai-

²⁴¹ Patarimai. *Trimitas*, 1936, balandžio 9, Nr. 15–16 (800–801), p. 382.

²⁴² Patarimai. *Trimitas*, 1936, rugpjūčio 13, Nr. 33 (818), p. 801.

²⁴³ Krašto apsaugos ministrui, 1938 m. vasario 5 d. LCVA, f. 929, ap. 5, b. 538, l. 35.

²⁴⁴ Karinių pratimų atlikti pašauktų teritorinių dragūnų surinkimo tvarkaraštis, 1939 m. liepos 29 d. LCVA, f. 929, ap. 3, b. 1122, l. 11.

²⁴⁵ Atsarg. Eiva. Dragūnai kaime. *Karys*, 1935, sausio 24, Nr. 4 (827), p. 89.

²⁴⁶ Plačiau apie *Vytijos* įkūrimą ir tikslus žr.: K-tis, J. Kas toji *Vytija*? *Karys*, 1934, kovo 29, Nr. 13 (784), p. 252–253.

²⁴⁷ Tamošiūnas, M. *Lietuvos kariuomenės kavalerija 1919–1940 m.: tradicijos, kasdienybė, vizijos*. [Baigiamasis bakalauro darbas, Kaunas, 2013], žr.: <http://www.antraspasaulinis>.

me kelti ir tam tikri kultūriniai uždaviniai: skaityti, dalintis su kitais karine periodika, bendradarbiauti su vietos šauliais dragūnais ir *Vytijos* raiteliais, prisidėti prie visuomenės karinio rengimo, prie žirgų sporto plėtojimo ir jų priežiūros kultūros kėlimo. Žinoma, siekta, kad dragūnai aktyviai dalyvautų bendruomenių kultūrinėje, kooperatyvų veikloje ir t. t.²⁴⁸

Dragūnų uniforma buvo išeininis rūbas, savo spalvingumu traukiantis dėmesį²⁴⁹. Karininkams, išstarnavusiems ne mažiau kaip 3 m., atlikusiems visus pratimus ir gerai atestuotiesiems, galėjo būti suteiktas aukštesnis laipsnis, bet ne aukštesnis kaip kapitono, dragūnams po 2 m. tarnybos – ne aukštesnis kaip viršilos²⁵⁰.

Analogiška teritorinė kavalerijos tarnyba egzistavo ir Čekoslovakijoje²⁵¹. Lenkijoje taip pat veikė teritorinė kavalerijos struktūra – *Krakusi* (lenk. *Przysposobienia Wojskowego Konnego*), jos raiteliai 1939 m. dalyvavo mobilizuojant pėstininkų divizijų raitųjų žvalgų būrius²⁵². Panaši kavalerijos rezervo kūrimo sistema veikė ir Rumunijoje, kurios tarpukario spaudoje kavaleristai buvo skirstomi į „rošiori“ ir „kalarasi“ (*Rosiori* ir *Călărăsi*) tarnybas, t. y. į reguliariają ir teritorinę. Į teritorinę kariuomenę buvo imami 21 m. savanoriai, pasižadėję: 1) turėti nuosavą 5–7 m. žirgą, tinkamą kavalerijai; 2) visam tarnybos laikui savo lėšomis įsigyti reikiamą dangą; 3) išėję į atsargą 4 m. išlaikyti tarnybai tinkamą žirgą ir uniformą. Toks pašauktas karys prilygo būtiniosios karo tarnybos kavaleristui, jis pulke gaudavo skirtus ginklus, maisto sau ir pašaro žirgui. *Călărăsi* tarnybos karys į kariuomenę stodavo balandžio 1 d. ir po 3–4 mėn. pradinio karinio

net/e107_plugins/content/content.php?content.1243

²⁴⁸ Steponavičius, A. Kultūriniai dragūnų uždaviniai kaime. *Karys*, 1935, balandžio 4, Nr. 14 (837), p. 333.

²⁴⁹ Vilkutaitis. Dragūne, tavo uždavinys ir pareigos grįžus namo. *Karys*, 1934, lapkričio 2, Nr. 44 (815), p. 910–911.

²⁵⁰ Statkus, V. *Lietuvos ginkluotos pajėgos 1918–1940 m.* Chicago, 1986, p. 865–866.

²⁵¹ Vadintus „Selska jizda“: Čekoslovakija. Naujas krašto apsaugos ministeris. *Kardas*, 1935, liepos 1, Nr. 13 (218), p. 291.

²⁵² Wojciechowski, J. S. *Przysposobienie Wojskowe Konne „Krakusi“ – kawaleria dywizyjna. Przegląd Historyczno-Wojskowy*, 2006, Nr 1 (211), s. 5–34; Roguski, R. Rola Przysposobienia Wojskowego Konnego Krakusów w systemie obronnym południowego Podlasia i wschodniego Mazowsza w okresie II Rzeczypospolitej. *Rocznik Minsko-Mazowiecki*, 2010, t. XVIII, s. 45–53.

rengimo 40–50 d. buvo paleidžiamas namo ūkio darbų nudirbti. Prieš vykdamas atostogų ginklus ir žirgo šarvuotę palikdavo pulke, o žirgą ir dangą pasiimdavo kartu. Rugsėjo mėn. kariai vėl grįždavo į dalinius dalyvauti rudens manevruose, o po jų gaudavo 1 m. atostogų. Į pulką jie turėdavo grįžti tik kitų metų rugsėjį–spalį, kad vėl dalyvautų manevruose. Taip antraisiais metais 2 mėn. pratybomis karys baigdavo savo aktyviąją tarnybą. Šių dvejų tarnybos metų laikotarpiu karys, bet kada pašauktas, turėjo atvykti į savo pulką. Po to dar 4 m. jis kaip atsargos karys likdavo pulko sąrašuose ir kasmet 2 kartus turėdavo atvykęs su žirgu užsiregistruoti savo pulke. Pirmieji tokie kariai iš valstybės gaudavo tam tikrų lengvatų: buvo atleidžiami nuo kai kurių valstybinių ir savivaldybių mokesčių, tarnybos pulkuose metu netoli savo įgulų gyvenantys švenčių proga gaudavo 24–48 val. atostogų. Pagal įstatymą į šią tarnybą galėjo stoti vyrai, gyvenantys ne toliau kaip 80 km nuo kavalerijos dalinio, kuriame tarnaus, dislokacijos vietos. Iš turtingiausių kaimo gyventojų kilę šie kariai buvo patriotiškai nusiteikę ir patikimi. Karys, netekęs žirgo ne karinių mokymų metu, turėjo savo lėšomis įsigyti kitą. Miestų gyventojai taip pat galėjo atlikti analogišką, tik sutrumpintą (ne 2 m., o 7–8 mėn.) tarnybą kavalerijos daliniuose. Miestiečiai, negalintys išlaikyti žirgo, jį nupirkdavo ir padovanodavo kariuomenei ir visus 6 m. su šiuo žirgu tarnaudavo. Taip Rumunijos kariuomenės kavalerijos pulkai kasmet gaudavo 20–30 dovanotų žirgų. Tokiomis priemonėmis Rumunijos kariuomenė užsitikrino kavalerijos pulkams papildyti reikiamą rezervo karių skaičių, taikos metu pulkuose nelaikydavo daug žirgų²⁵³.

Išvados

Tarpukariu Lietuvos, kaip ir kitų Europos valstybių, kariuomenės kavalerija tebebuvo tradicinė judri ginklo rūšis. Kavaleristai buvo rengiami kautis pėsti, žirgai iš esmės naudoti dažniausiai tik kaip transporto priemonė. Kavalerijos dalinių kovinė vertė priklausė nuo jų judrumo, gebėjimo įveikti sunkiai pereinamas teritorijas ir turimų ugnies priemonių. Di-

²⁵³ R-is. Rumunų kavalerija. *Mūsų žinynas*, 1938, t. XXXIV, Nr. 6, p. 971–972.

desnis judrumas ir ugnies galia – tarpukario kavalerijos siektina vystymosi trajektorija.

Lietuvos kavalerija buvo formuojama pagal bendrus europinius principus, pulkus sudarė 4–6 raitelių, 1–2 sunkiųjų kulkosvaidžių eskadronai, ryšių, inžinierių ir vadovavimo padaliniai. Lietuvoje, kaip ir kitose šalyse, prie kavalerijos dalinių buvo priskirti šarvuočiai, tankai ir raitosios artilerijos padaliniai. Reorganizuojant Lietuvos kavalerijos dalinius buvo atsižvelgiama į kitų Europos valstybių, ypač kaimyninių, patirtį.

Vėliausiai nuo 1928 m. Lietuvoje pradėta planuoti kurti teritorinės kavalerijos struktūrą, ketinta sukurti *Mirties Husarų* tarnybą. Tačiau faktiškai sėkmingai veikė raitųjų šaulių, arba šaulių dragūnų, struktūra, ją 1934 m. papildė teritoriniai dragūnai. Taip tikėtasi sustiprinti Lietuvos kariuomenės kavalerijos pajėgas, kurios karo atveju turėjo greitai mobilizuotis, patikimai dengti pagrindinių pajėgų mobilizaciją ir susitelkimą. Toks Lietuvos karinės vadovybės sprendimas buvo inspiruotas Lenkijos kariuomenės gausios kavalerijos grėsmės karo atveju.

Per 7 m. (1934–1940 m.) Lietuvos kariuomenė tikėjosi surinkti pakankamai teritorinių dragūnų divizijų raitųjų žvalgų ir lengvųjų rinktinių būriams suformuoti, t. y. apie 1,3 tūkst., o gal ir daugiau. Tačiau šis planas visiškai žlugo, nes teritorinių dragūnų tarnyba visuomenėje nebuvo populiari. Pridėjus dar kitą teritorinės kavalerijos rūšį – šaulius dragūnus, – 1939 m. buvo 1 628 teritorinės kavalerijos raiteliai (dragūnai ir šauliai dragūnai), t. y. daugiau nei planavo karinė vadovybė. Nors kartu tenka konstatuoti, kad turimi archyviniai duomenys kol kas neleidžia tiksliai pasakyti, kiek iš mobilizuojamojo amžiaus vyrų buvo šauliai raiteliai ir kiek jų mobilizacijos atveju būtų pašaukta į kavalerijos dalinius.

Įteikta 2014 m. rugsėjo 10 d.

Santrumpų sąrašas

DLR – divizijos lengvoji (kavalerijos) rinktinė

KB – kavalerijos brigada

KD – kavalerijos divizija

KP – kavalerijos pulkas

LŠS – Lietuvos šaulių sąjunga

PD – pėstininkų divizija

PP – pėstininkų pulkas

RA – Darbininkų ir valstiečių raudonoji armija (rus. *Рабоче-Крестьянская Красная Армия*)

SS – vok. *Schutzstaffel* (apsaugos rinktinė)

SSRS – Sovietų Socialistinių Respublikų Sąjunga (rus. *Союз Советских Социалистических Республик*)

ŠAP – automatinis prieštankinis pabūklas

LA CAVALERIE DE L'ARMÉE LITUANIENNE DURANT L'ENTRE-DEUX-GUERRES : LES RÉGIMENTS RÉGULIERS, LES TIREURS-DRAGONS ET LE POSTE DES DRAGONS TERRITORIAUX

Dr. Vytautas JOKUBAUSKAS

*Institut d'Histoire et d'Archéologie de la Région
de la Mer Baltique de l'Université de Klaipėda*

Durant l'entre-deux-guerres, l'armée lituanienne préparait ses manœuvres militaires en contemplant ses longues frontières ouvertes. En outre, l'un de ses principaux adversaires militaires était la Pologne, qui possédait de nombreuses forces de cavalerie mobiles. D'une part, compte tenu des conditions de son entourage, il était nécessaire à l'armée lituanienne d'avoir des unités mobiles puisque sa motorisation massive était impossible à cause du faible niveau de motorisation dans le pays, du réseau routier peu développé et des ressources matérielles limitées. D'autre part, durant l'entre-deux-guerres, les autres pays européens n'avaient pas complètement abandonné la cavalerie et certains d'entre eux disposaient même de très nombreuses forces de cavalerie, ce qui a poussé l'armée lituanienne à s'efforcer d'obtenir le plus de forces possible.

Durant l'entre-deux-guerres, après les luttes pour l'indépendance qui ont fait rage jusqu'en 1924, l'armée comprenait 3 régiments de cavalerie, dont l'un fut dissous et seulement deux furent maintenus, les régiments de Hussards et de Uhlans, pendant la période de paix, entre 1924 et 1935. Puis le régiment de dragons fut réinstauré en 1935. Cependant, en complément des unités régulières de cavalerie, des préoccupations concernant la nécessité de créer une structure de cavalerie territoriale furent soulevées à la fin des années 1920, et ce dans l'espoir d'augmenter le nombre de personnes formées militairement ainsi que le nombre de chevaux afin de pouvoir mobiliser, en cas de guerre, de nouvelles unités de cavalerie dans les meilleurs délais.

En 1934 il fut prévu que la mise en place, en sept ans (1935-1941), du poste des dragons territoriaux accueillerait environ 1300 dragons ; Néanmoins, en 1939, il n'y en avait que 211, bien qu'en les additionnant au nombre de tireurs-dragons il y avait en tout 1628 cavaliers territoriaux en Lituanie à la date mentionnée, c'est-à-dire plus que ce que le commandement militaire avait prévu de mobiliser pour les troupes sélectionnées de cavalerie d'éclaireurs et les divisions légères.

LITHUANIAN ARMY CAVALRY DURING THE INTERWAR PERIOD: REGULAR REGIMENTS, SHOOTERS – DRAGOONS, AND TERRITORIAL DRAGOON SERVICE

Dr Vytautas JOKUBAUSKAS
*Institute of Baltic Region History and
Archaeology of Klaipėda University*

During the interwar period, and bearing in mind its long and open borders, the Lithuanian army was preparing for a war of manoeuvres. In addition, Poland was considered to be one of the main military enemies, which had numerous mobile cavalry forces. Given these circumstances, on the one hand it was necessary to have mobile units. Mass motorisation of the Lithuanian army due to the country's low level of motorisation, poorly developed road network and limited material resources was impossible. On the other hand, during the interwar period, other European countries had not yet completely abandoned the cavalry, and some had very numerous cavalry forces. This in turn led to attempts to increase the cavalry forces in the Lithuanian army too.

During the interwar period, and after the independence struggles, which continued until 1924, there were three cavalry regiments in the army. Following the disbandment of one regiment between 1924 and 1935 only two cavalry forces remained – the Hussars and the Uhlans regiments in peacetime. In 1935, the Dragoon regiment was again restored. However, at the end of the 1930s, in addition to regular cavalry units it was decided to create a territorial cavalry structure with the hope of increasing the number of militarily trained people and horses on the basis of which it would be possible to mobilise new cavalry units very quickly in case of war.

In 1934, after the establishment of the Territorial Dragoon Service, it was planned to increase the number of dragoons to about 1,300 over seven years (1935–1941). However, by 1939, there were only 211 dragoons,

although the total number of territorial riders and shooters – the number of dragoons in Lithuania that year was 1,628, i.e. more than the military leadership planned to conscript into selected squads of equestrian spies and light divisions.